

Vorbereiden van een
ontheffingsaanvraag

Richtlijn ontheffing soortenbescherming

Colofon

Het doel van deze publicatie is de onderdelen te gebruiken in een aanvraag voor de Wet natuurbescherming in het kader van soortenbescherming. In andere publicaties kan verwezen worden naar deze publicatie onder vermelding van de titel, versienummer en jaartal, Omgevingsdienst Haaglanden.

Contact: vergunningen@odh.nl
Bezoekadres: Zuid-Hollandplein 1, 2596 AW Den Haag
Postadres: Postbus 14060, 2501 GB Den Haag

De publicatie is tot stand gekomen in samenwerking met de provincie Zuid-Holland, woningcorporaties in Zuid-Holland en het Netwerk Groene Bureaus.

Over deze richtlijnen

U gaat een ontheffing aanvragen voor de Wet natuurbescherming (verder Wnb) in het kader van soortenbescherming. In dit document vindt u richtlijnen voor een zo compleet mogelijke ontheffingsaanvraag bij ruimtelijke ontwikkelingen. Een complete aanvraag zal het doorloopproces van de beoordeling versnellen en vergemakkelijken voor zowel initiatiefnemer als bevoegd gezag.

Voorliggend document is gebaseerd op interne bevindingen op basis van ontheffingsaanvragen die sinds 2017 zijn ingediend en de door ons reeds gepubliceerde Aandachtspuntenlijst¹. De richtlijnen sluiten aan op de beschikbare kennisdocumenten² van BIJ12, het Vleermuisprotocol³ en de Soorteninventarisatieprotocollen⁴ van het Netwerk Groene Bureaus. Het is een groeidocument waarmee heldere handvesten worden gegeven aan wat wij van de aanvragers verwachten en wordt jaarlijks geactualiseerd. De richtlijnen zijn in beginsel niet bindend maar richtinggevend van aard. Afhankelijk van de specifieke casus kan er meer of minder informatie nodig zijn.

U kunt als ecologisch adviseur dit document gebruiken in de voorbereiding van uw aanvraag. Vereisten uit de Wet natuurbescherming en kennisdocumenten zijn aangevuld met punten die wij nodig achten voor een juiste beoordeling en een juridisch sterk besluit en bieden waar mogelijk een nadere invulling van onduidelijkheden. In de richtlijnen zijn punten opgenomen die wij in de praktijk veel voorbij zien komen, zoals veelvoorkomende soorten. De meeste aanvragen die wij ontvangen zijn projecten ten behoeve van ruimtelijke inrichting, ontwikkeling, beheer en onderhoud en de richtlijnen zijn dan ook vanuit dit oogpunt opgesteld. Voor andere soorten projecten kan dit document nog steeds als ondersteuning worden gebruikt maar is het aanvraagformulier leidend en moet rekening gehouden worden met contextuele verschillen. In hoofdstuk 1 vindt u de algemene richtlijnen. Voor aanvragen die zien op veelvoorkomende soorten als de huismus, gierzwaluw en enkele soorten vleermuizen, reptielen en amfibieën zijn paragraaf 1.1, 1.3 en hoofdstuk 2 van belang.

¹ Aandachtspuntenlijst in het kader van de Wet natuurbescherming (versie 2 mei 2019, ODH):

<https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/files/Documenten/Aandachtspunten%20ontheffingsaanvragen.pdf>

² Kennisdocumenten soortenbescherming van BIJ12 (versie juli 2017): <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming/>

³ Vleermuisprotocol 2017 van Vleermuisvakberaad, Netwerk Groene Bureaus en de Zoogdierverseniging (versie maart 2017): www.netwerkgroenebureaus.nl en www.zoogdierverseniging.nl

⁴ Soorteninventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie juli 2017):

<https://www.netwerkgroenebureaus.nl/werken-aan-kwaliteit/soortinventarisatieprotocollen/protocollen-vis-amfibie-reptiel-vogel>

Inhoudsopgave

Over deze richtlijnen.....	3
1. Algemene richtlijnen	5
1.1 Algemene gegevens over het project en de initiatiefnemer	6
1.2 Richtlijnen voor het ecologisch onderzoeksrapport.....	7
1.3 Richtlijnen voor het activiteitenplan	11
2. Soort specifieke richtlijnen	12
2.1 Gierzwaluw	13
2.2 Huismus	19
2.3 Vleermuizen	24
2.4 Amfibieën	30
2.5 Reptielen.....	36
Bijlage I – Begrippenlijst	41

1. Algemene richtlijnen

U vindt hier richtlijnen voor de verslaglegging en voor de verduidelijking van de indieningsvereisten zoals genoemd in Artikel 4.2, lid 2 van de Awb. U vindt globaal welke gegevens en bescheiden wij minimaal nodig achten voor een beslissing op uw aanvraag. Voor een uitgebreide toelichting verwijzen wij naar het digitale aanvraagformulier en het toelichtingsdocument⁵ hierop. In algemene zin dient een ontheffingsaanvraag de volgende drie componenten te bevatten:

1. Algemene gegevens over het project en de initiatiefnemer.
2. Het ecologisch onderzoeksrapport.
3. Een activiteitenplan.

In dit hoofdstuk lichten wij deze componenten verder toe. Paragraaf 1.2 over het ecologisch onderzoeksrapport is algemeen van opzet en wordt voor algemeen voorkomende soorten verder uitgewerkt in hoofdstuk 2. Voor deze soorten verwijzen wij dan ook naar hoofdstuk 2 en vervalt paragraaf 1.2.

⁵ Toelichting aanvraagformulier Wet natuurbescherming: https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/entity-file/entity/producten/field/aanvraag_1/instance/8/locale/1/download/0/product/8melding-en-ontheffingverlening-houtopstanden/Toelichting_aanvraag_Wnb.pdf

1.1 Algemene gegevens over het project en de initiatiefnemer

In het aanvraagformulier neemt u in de algemene gegevens minimaal de volgende informatie op:

1. Een korte beschrijving van de voorgenomen werkzaamheden. Hiermee wordt bedoeld dat alle activiteiten die (mogelijk) leiden tot het overtreden van een of meerdere verbodsbepalingen beschreven moeten worden. Hierin is opgenomen:
 - a. de (concrete) werkplanning voor zo ver deze bekend is, inclusief fasering;
 - b. werktijden en -perioden;
 - c. realisatietermijn;
 - d. de inzet van materieel, zoals de plaatsing van steigers en/of netten en het gebruik van licht, opstelplaatsen van materieel en materiaal en transport en
 - e. bijvoorbeeld een al dan niet definitieve (ontwerp-)tekening van de oude en de nieuwe situatie (inrichtingstekening en/of bouwtekening).
2. Een uiteenzetting van de effecten op beschermde soorten waarbij de effecten tijdens de realisatiefase en/of gebruiksfase apart worden behandeld, zowel met de Nederlandse naam als de wetenschappelijke naam van de beschermde soorten.
3. Een beschrijving van de soort en de verbodsbepaling(en) waarvoor ontheffing wordt gevraagd. Hiervoor is in het aanvraagformulier een matrixtabel opgenomen. Waar sprake is van onzekerheid ten aanzien van de omvang van het effect dient als uitgangspunt een worst-case situatie te worden genomen en dient hierover advies ingewonnen te worden bij ODH.
4. Een korte toelichting op de termijn waarvoor ontheffing wordt gevraagd. De ontheffingstermijn dient in verhouding te staan tot de duur van de activiteiten welke leiden tot overtreding van de verbodsbepaling en de inzet van compenserende maatregelen. Enige marge is toegestaan, vanwege bijvoorbeeld uitloop van werkzaamheden, maar dient redelijk te zijn. U vraagt bijvoorbeeld geen termijn aan voor vijf jaar als de activiteit enkele weken duurt.
5. Een ondertekend machtigingsformulier (indien van toepassing, bijvoorbeeld als een derde partij de aanvraag indient).

1.2 Richtlijnen voor het ecologisch onderzoeksrapport

Lever een duidelijk ecologisch onderzoeksrapport aan dat ook onafhankelijk van de aanvraag leesbaar is. Hierin neemt u minimaal de volgende onderwerpen op:

1. Alle relevante ecologische onderzoeken waarnaar verwezen wordt. Wanneer u verwijst naar een document dat openbaar te raadplegen is, doet u dit dan zo specifiek mogelijk (incl. paginanummers), zodat de passages waarop uw onderbouwing gebaseerd is snel terug te vinden zijn. Niet vrij beschikbare literatuur moet als bijlage bij de ontheffingsaanvraag worden gevoegd.
2. Een kaart en/of luchtfoto van het plangebied met daarop weergegeven de grens van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied betreft een ruimtelijke afbakening van de reikwijdte van de effecten (invloedssfeer) en kan dus groter zijn dan het plangebied.
3. Een beschrijving van de potenties van het object/plangebied voor (beschermde) soorten, ook wel quickscan genoemd. De potentiebeschrijving wordt veelal in een verkennende fase op basis van een veldbezoek, kaartmateriaal en kennis over het voorkomen van soorten gedaan. De potentie-inschatting geeft inzicht in de noodzakelijke onderzoeksinspanningen en kan op grond van objectieve criteria bepaalde gebieden van het onderzoeksgebied bijvoorbeeld al uitsluiten van onderzoek. Dit dient expliciet te worden vermeld.
4. Een beschrijving van de onderzoeksopzet. Wij verwijzen hiervoor waar mogelijk gebruikt te maken van de kennisdocumenten⁶ per soort van BIJ12 en de geldende Soorteninventarisatieprotocollen⁷ van het Netwerk Groene Bureaus. Afwijken hiervan is toegestaan maar dient ecologisch onderbouwd te zijn. Indien er ten aanzien van de diersoort waarvoor ontheffing wordt gevraagd geen Kennisdocument of Soorteninventarisatieprotocol beschikbaar is, kan gebruik worden gemaakt van andere voorhanden zijnde literatuur, gebaseerd op de meest actuele wetenschappelijke kennis en inzichten. Noem in de verslaglegging in ieder geval de volgende zaken:
 - a. Een toelichting hoe de potenties van de onderzoekslocatie de basis vormen voor de onderzoeksinspanning (zie punt 3). Hieruit moet blijken dat de inzet van het aantal onderzoekers en de onderzoeksmethodiek een voldoende representatief beeld geven van de situatie ter plaatse.
 - b. Per veldbezoek de datum, begin- en eindtijden, tijden van zonsopgang en/of zonsondergang, weersomstandigheden en het aantal onderzoekers.
 - c. De ecologisch deskundige⁸ die het onderzoek uitvoerde.
 - d. Kaartmateriaal waarop de loop- of fietsroutes en strategische punten zijn aangegeven en welke gebieden enkel kortstondig of helemaal niet zijn geïnventariseerd.

⁶ Kennisdocumenten soortenbescherming van BIJ12 (versie juli 2017): <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming/>

⁷ Soorteninventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie juli 2017): <https://www.netwerkgroenebureaus.nl/werken-aan-kwaliteit/soortinventarisatieprotocollen/protocollen-vis-amfibie-reptiel-vogel>

⁸ Zie definitie in 'Bijlage I -Begrippenlijst' voor wat wordt verstaan onder een 'ecologisch deskundige'.

5. Een overzicht van de onderzoekresultaten waarbij u minimaal de volgende zaken vermeldt:
 - a. Waarnemingen van beschermde soorten in het plangebied en de omgeving. Denk hierbij aan een korte samenvatting per veldbezoek met daarin uitleg over geobserveerd gedrag, het aantal individuen en waar welke activiteiten zijn waargenomen.
 - b. Kaartmateriaal met daarop de aangetroffen functionaliteiten van het onderzoeksgebied voor beschermde soorten met duidelijk onderscheid tussen essentiële⁹ en niet-essentiële functies.
 - c. Een onderbouwing waarom deze functionaliteiten al dan niet essentieel zijn.
 - d. Het aantal individuen per verblijfplaats dan wel een gemotiveerde inschatting van de aantallen daar waar het niet mogelijk bleek om de precieze aantallen te tellen.
 - e. Een inschatting of nadere bepaling van de lokale populatie/verspreiding van de betreffende soort(en).
 - f. Een benoeming van de invloedssfeer van de werkzaamheden (bouwfase) en/of de gebruikseffecten (licht, geluid en trillingen).

Onderstaande punten (6 tot en met 9) kunnen zowel in het ecologisch onderzoeksrapport als in het activiteitenplan opgenomen worden.

6. Een toelichting over de mitigerende maatregelen¹⁰ waarin u in ieder geval opneemt:
 - a. Hoe rekening wordt gehouden met kwetsbare periodes van verschillende soorten en functies.
 - b. Maatregelen om verblijfplaatsen of andere delen van het leefgebied ontoegankelijk of ongeschikt te maken voorafgaand aan de werkzaamheden zodat het doden of verwonden van dieren wordt voorkomen (indien relevant).
 - c. Maatregelen tijdens de werkzaamheden om verstoring van de aangetroffen soorten tot een minimum te beperken.
7. Een toelichting over de compenserende maatregelen¹¹. Een overzicht hiervan vindt u in de kennisdocumenten per soort van BIJ12. Afwijken van de kennisdocumenten is toegestaan maar dient ecologisch onderbouwd te zijn. Indien er ten aanzien van de diersoort waarvoor ontheffing wordt gevraagd geen kennisdocument beschikbaar is, kan gebruik worden gemaakt van andere voorhanden zijnde literatuur, gebaseerd op de meest actuele wetenschappelijke kennis en inzichten. U maakt aannemelijk dat de alternatieven minimaal gelijk zijn in aard, omvang en kwaliteit ten opzichte van de functionaliteit die verloren gaat of wordt aangetast. In de onderbouwing van de maatregelen neemt u ten minste op:
 - a. Een ecologische motivatie voor het aantal alternatieve verblijfplaatsen dat wordt aangeboden en waarom dit in het betreffende geval voldoende is. Het aantal verblijfplaatsen moet in verhouding staan tot de huidige verblijfplaatsen en de aard van

⁹ Een vliegrouwe of foerageergebied is essentieel als deze direct een relatie heeft met een rust- of voortplantingsplaats en waarbij er geen gelijkwaardige geschikte alternatieven (in aard en omvang) voor beschikbaar zijn. Zie o.a. LJN BV5108, ABR5, 15 februari 2012 (juncto 2.14.2) en/of LJN BX8942 ABR5 3 oktober 2012

¹⁰ Het gaat hier om maatregelen die effecten voorkomen of verminderen. Het zijn maatregelen die doorgaans zijn gericht op het individu.

¹¹ Compenserende maatregelen zijn veelal gericht op de leefomgeving van het de soort en zien op het aanbieden van bv. tijdelijke en permanente alternatieve verblijfplaatsen of het herstellen van vliegrouwe middels opgaande beplanting als deze ten gevolge van de activiteiten verdwijnen. Compenserende maatregelen hebben een directe relatie met de (lokale) staat van instandhouding.

- het effect. De onderbouwing moet vanuit ecologisch oogpunt plaatsvinden. Wanneer sprake is van onzekerheid over de beoogde effectiviteit van de maatregel en omvang van het effect, ga dan uit van een worst-case situatie en dient hierover advies ingewonnen te worden bij ODH.
- b. Een kaart met schaal waarop de alternatieve voorzieningen en de huidige verblijfplaatsen staan. Inclusief een toelichting over de afstand tussen de huidige en alternatieve verblijfplaatsen. Duidelijk dient te zijn dat alternatieve voorzieningen buiten de invloedssfeer van de voorgenomen werkzaamheden liggen.
 - c. De locatie, oriëntatie, de hoogte en het type tijdelijke en/of permanente verblijfplaatsvoorziening. Enkel verwijzen naar het kennisdocument is onvoldoende, u maakt aannemelijk dat de alternatieven op de juiste wijze geplaatst worden/zijn. Foto's van reeds opgehangen kasten kunnen hierbij ondersteunen.
 - d. Wanneer de voorzieningen worden/zijn geplaatst. Hieruit moet blijken dat voldoende gewenningstijd wordt gehanteerd.
 - e. Een onderbouwing van de wijze waarop de functionaliteit van de alternatieve voorzieningen is geborgd zowel voor de tijdelijke als de permanente situatie. Ook dient te worden aangegeven wanneer tijdelijke voorzieningen worden verwijderd.
8. Een ecologische onderbouwing van het gebruik van niet bewezen effectieve maatregelen¹² wanneer deze ingezet gaan worden ter compensatie. Geschiktheid hiervan is veelal afhankelijk van lokale omstandigheden en de effectiviteit van de maatregel voor die specifieke situatie dient dus goed te worden onderbouwd. In het geval van niet bewezen effectieve maatregelen, hanteren wij de volgende uitgangspunten:
- a. Niet bewezen effectieve maatregelen tellen voor 50% mee als alternatieve maatregel. Maar alleen wanneer de overige 50% aan maatregelen bestaan uit bewezen effectieve maatregelen. Voeg hierbij een verwijzing naar referentiesituaties, waaruit de effectiviteit van de voorgenomen maatregelen volgt.
 - b. Het aanbieden van variatie in verschillende alternatieven, al dan niet in combinatie met overcompensatie, dient voldoende zekerheid¹³ te geven om de staat van instandhouding te kunnen waarborgen. Dit is casuïstisch bepaald en dient goed te worden toegelicht.
9. Een navolgbare toelichting (zoveel mogelijk met bronvermelding) over de staat van instandhouding van de beschermde soort(en) waarvoor ontheffing wordt gevraagd. Neem in de toelichting in ieder geval de onderstaande punten op die de staat van instandhouding waarborgen:
- a. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) van de lokale populatie in (de omgeving van) het plangebied.
 - b. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) en kwaliteit van het verblijfs-, voedsel- en verbindend habitat in (de omgeving van) het plangebied. Dit schept een beeld van mogelijke alternatieve uitwijkmogelijkheden (omgevingscheck).

¹² Een compenserende maatregel is bewezen effectief als dit uit gedegen onderzoek en wetenschappelijke informatie blijkt. Bij de inzet van alternatieve verblijfplaatsvoorzieningen dient te zijn bewezen dat deze in gebruik wordt genomen door de soort voor de betreffende functie en dat hierbij geen negatief effect optreedt. Verwijs ter onderbouwing naar vrij toegankelijke beschikbare literatuur met toevoeging van een link naar de digitale vindplaats. Niet vrij beschikbare literatuur moet als bijlage bij de ontheffingsaanvraag worden gevoegd.

¹³ In strikt juridische zin dient sprake te zijn van een 'aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid' dat de staat van instandhouding niet in het geding is.

- c. Een toelichting over de waarde van het plangebied voor de soort en of deze waarde door de voorgenomen werkzaamheden aangetast wordt. Hierbij is het van belang dat een uitspraak wordt gedaan over:
 - I. Het effect op het lokaal voorkomen en aanwezige functies van de lokale populatie;
 - II. De effectiviteit van de maatregelen.
- d. Een duidelijk beeld van het plangebied in relatie tot andere (toekomstige) ontwikkelingen in de omgeving die mogelijk leiden tot cumulatieve effecten op de soort, die reeds tot gevolg hebben (gehad) dat de soort lokaal onder druk is komen te staan (verminderde draagkracht). Het gaat hier om informatie waarover een aanvrager redelijkerwijs kan beschikken, bijvoorbeeld door navraag te doen bij de betreffende gemeente, online beschikbare informatie en/of inzicht in de eigen projecten in de nabijheid van het plangebied.

1.3 Richtlijnen voor het activiteitenplan

Een zelfstandig leesbaar activiteitenplan dient te worden aangeleverd met daarin opgenomen in ieder geval:

1. Een zorgvuldige en heldere uitwerking van de tijdelijke en permanente maatregelen in plaats, tijd, locatie en oriëntatie.
2. Een onderbouwing van het wettelijk belang als bedoeld in artikel 3.3., 3.8 en/of 3.10 van de Wnb. De belangen die ten grondslag kunnen worden gelegd aan uw aanvraag verschillen per beschermingsregime. Er kunnen meerdere belangen van toepassing zijn. Elk gesteld belang moet door ons te verifiëren zijn aan de hand van objectieve gegevens die door u worden aangeleverd. Documenten die ten grondslag kunnen liggen aan de onderbouwing van het belang, of een (bron)verwijzing hiernaar, zijn bijvoorbeeld asbestinventarisatierapporten, rapportages van de bouwtechnische staat, onderzoek metselwerkgevels, foto's van vocht of schimmel, een klachtenoverzicht aangaande vocht- en schimmelproblematiek en beleidsdocumenten zoals woonvisies, woningbehoefteramingen, structuurvisies enz.

Wanneer u verwijst naar een (beleids)document dat openbaar te raadplegen is, doet u dit dan zo specifiek mogelijk (incl. paginanummers), zodat de passages waarop uw onderbouwing gebaseerd is snel terug te vinden zijn.

3. Een alternatievenafweging waarin wordt meegenomen dat (ook) vanuit de soort gezien geen andere bevredigende oplossing bestaat die minder negatieve effecten op de soort(en) veroorzaakt. Wij verwachten in ieder geval het volgende van u:
 - a. Een afweging waaruit blijkt dat de werkzaamheden niet op een andere locatie kunnen worden uitgevoerd;
 - b. Een afweging waaruit blijkt dat de werkzaamheden niet op een andere wijze kunnen worden uitgevoerd die minder negatieve effecten geeft op de betreffende beschermde soort(en). Te denken valt aan fasering van werkzaamheden, inzet van geluid- en lichtarm materiaal en materieel etc.
 - c. Een afweging waaruit blijkt dat het ontwerp niet in een andere vorm kan worden uitgevoerd met minder effecten op de betreffende beschermde soort(en). Denk aan renoveren versus nieuwbouw, etc.
 - d. Een afweging waaruit blijkt dat de werkzaamheden niet op een ander moment uitgevoerd kunnen worden, met minder effecten op de betreffende beschermde soort(en), in gevallen dat (volledig) werken buiten de kwetsbare periode niet mogelijk is.
 - e. Andere afwegingen die zijn gemaakt met betrekking tot de betreffende beschermde soort(en).

2. Soort specifieke richtlijnen

In dit hoofdstuk wordt dieper in gegaan op de richtlijnen voor soorten waar regelmatig ontheffing voor wordt gevraagd. Vereisten uit de Wet natuurbescherming en kennisdocumenten zijn aangevuld met punten die wij nodig achten voor een juiste beoordeling en een juridisch sterk besluit en bieden waar mogelijk een nadere invulling van onduidelijkheden. Daarnaast doen wij aanbevelingen voor externe bronnen, die wij inhoudelijk sterk achten, ter ondersteuning. De richtlijnen zijn in overeenstemming met de beschikbare kennisdocumenten¹⁴ van BIJ12 en Soorteninventarisatieprotocollen¹⁵ van het Netwerk Groene Bureaus. De algemene richtlijnen van hoofdstuk 1 voor het ecologisch onderzoeksrapport zijn in dit hoofdstuk uitgebreid en zijn zelfstandig leesbaar per soort. Dit hoofdstuk vervangt in het geval van onderstaande soorten paragraaf 1.2.

Soort specifieke richtlijnen voor aanvragen betreffende veelvoorkomende soorten van de Vogelrichtlijn die vallen onder artikel 3.1 van de Wnb kunt u vinden in:

Hoofdstuk 2.1: Gierzwaluw
Hoofdstuk 2.2: Huismus

Soort specifieke richtlijnen voor aanvragen betreffende veelvoorkomende soorten van de Habitatrichtlijn die vallen onder artikel 3.5 en 3.10 van de Wnb kunt u vinden in:

Hoofdstuk 2.3: Vleermuizen: gewone en ruige dwergvleermuis
Hoofdstuk 2.4: Amfibieën: rugstreeppad, kamsalamander en heikikker
Hoofdstuk 2.5: Reptielen: zandhagedis en ringslang

Paragrafen 2.1 tot en met 2.3 geven richtlijnen voor het onderzoek, de maatregelen en de staat van instandhouding. Bij paragraaf 2.4 en 2.5 wordt ook dieper in gegaan op het aanvragen van de juiste verbodsbepalingen.

Voor soorten die niet specifiek genoemd zijn maar wel onder dezelfde soortgroep vallen kunt u de bovenstaande paragrafen ook gebruiken maar dient rekening gehouden te worden met soort specifieke verschillen.

Houd rekening met de geldigheid van veldgegevens

In het geval van soorten die onder artikel 3.1 en 3.5 van de Wnb vallen, (beschermingsregime Vogel- en Habitatrichtlijn), houden wij aan dat de veldgegevens maximaal 3 jaar oud mogen zijn bij het indienen van de aanvraag. Er kunnen zich situaties voordoen waarin gegevens langer of korter bruikbaar zijn dan bovengenoemde periode, indien bijvoorbeeld ruimtelijke ingrepen van invloed zijn geweest op het plangebied. In dat geval dient ecologisch onderbouwd te worden waarom de gegevens toch actueel genoeg zijn. Voor soorten die vallen onder artikel 3.10

¹⁴ Kennisdocumenten soortenbescherming van BIJ12 (versie juli 2017): <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming/>

¹⁵ Soorteninventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie juli 2017): <https://www.netwerkgroenebureaus.nl/werken-aan-kwaliteit/soorteninventarisatieprotocollen/protocollen-vis-amfibie-reptiel-vogel>

(beschermingsregime andere soorten) houden wij een geldigheid aan van maximaal 5 jaar, op voorwaarde dat het plangebied in de tussentijd niet wezenlijk veranderd is. In het laatste geval dienen de veldgegevens ná die verandering(en) te zijn verzameld.

2.1 Gierzwaluw

In deze paragraaf wordt toegelicht wat de Omgevingsdienst Haaglanden minimaal verwacht voor ontheffingsaanvragen die zien op de gierzwaluw. Dit hoofdstuk sluit aan bij het Kennisdocument Gierzwaluw (juli 2017, BIJ12).

In ieder geval moeten de algemene gegevens (paragraaf 1.1), het ecologisch onderzoeksrapport (par. 1.2) en een activiteitenplan (par. 1.3) bij een ontheffingsaanvraag aangeleverd worden. De soort specifieke vereisten voor het ecologisch onderzoeksrapport zijn in onderstaande punten opgenomen, uitgebreid voor de gierzwaluw en kunnen deels overlappen met paragraaf 1.2. Dit hoofdstuk is daarmee zelfstandig leesbaar en vervangt paragraaf 1.2 in gevallen van de gierzwaluw.

Onderzoek

Ecologisch onderzoek naar de aanwezigheid van de gierzwaluw dient uitgevoerd te worden conform het Kennisdocument Gierzwaluw van BIJ12. Bij de aanvraag dient een heldere uitwerking van het ecologisch onderzoek bijgevoegd te zijn. Voor de gierzwaluw verwachten wij dat u hierin minimaal de volgende onderdelen opneemt:

1. Alle relevante voorgaande ecologische onderzoeken die zijn uitgevoerd voor de gierzwaluw waarnaar verwezen wordt. Wanneer u verwijst naar een document dat openbaar te raadplegen is, doet u dit dan zo specifiek mogelijk (incl. paginanummers), zodat de passages waarop uw onderbouwing gebaseerd is snel terug te vinden zijn. Niet vrij beschikbare literatuur moet als bijlage bij de ontheffingsaanvraag worden gevoegd.
2. Een kaart en/of duidelijke luchtfoto van het plangebied met daarop weergegeven de grens van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied betreft een ruimtelijke afbakening van de reikwijdte van de effecten (invloedssfeer) en kan dus groter zijn dan het plangebied.
3. Een beschrijving van de potenties van het object / plangebied voor nestplaatsen met hierin minimaal opgenomen:
 - a. Een potentie-inschatting van de (invlieg-)mogelijkheden voor verblijfplaatsen van de gierzwaluw;
 - b. Een potentiekaart, tabel- (zgn. 'soort-functiematrix') of fotobijlage waarin de potenties zijn verbeeld.
4. Een beschrijving van de onderzoeksopzet conform het Kennisdocument Gierzwaluw van BIJ12. Enkel verwijzen hiernaar is onvoldoende. Benoem in ieder geval onderstaande punten waaruit de representativiteit van het onderzoek blijkt:
 - a. Een toelichting hoe de potenties van de onderzoekslocatie de basis vormen voor de onderzoeksinspanning (zie punt 3). Hieruit moet blijken dat de inzet van het aantal onderzoekers en de onderzoeksmethodiek (afspelen van geluid, transectrondes, posten op strategische punten, tellen van alleen gierende exemplaren in- of uitvliegers, plaatsen

van camera's etc.) een voldoende representatief beeld geven van de situatie ter plaatse.

Let hierbij op:

- I. Het aantal onderzoekers in relatie tot de grootte van het plan- en onderzoeksgebied dient te worden toegelicht. Dit is mede afhankelijk van de ervaring van de onderzoekers.
 - II. Uit de onderbouwing moet blijken waarom bijvoorbeeld bij kansrijke locaties, zoals kopgevels, extra/langer is gepost en op andere plekken minder/korter of niet. Indien delen van het plangebied niet zijn bezocht moet worden aangegeven waarom hier op voorhand geen functionaliteiten verwacht werden of waarom dit niet is geïnventariseerd (bijvoorbeeld ontoegankelijk vanwege de terreincondities of privéterrein).
- b. Per veldbezoek de datum, begin- en eindtijden, weersomstandigheden en het aantal onderzoekers. Eventuele afwijkingen van het protocol dienen ecologisch onderbouwd te worden.
 - c. De ecologisch deskundige die het onderzoek uitvoerde.
 - d. Kaartmateriaal waarop de loop- of fietsroutes en strategische punten zijn aangegeven en welke gebieden enkel kortstondig of helemaal niet zijn geïnventariseerd.
5. Een overzicht van de onderzoeksresultaten waarbij u minimaal de volgende zaken vermeldt:
- a. Waarnemingen van gierzwaluwen in het plangebied en de omgeving. Denk hierbij aan een korte samenvatting per veld bezoek met daarin uitleg over geobserveerd vlieggedrag (hoogvliegers = indicatie aanwezigheid in een wijk of stadsdeel, laag gierende vogels = indicatie aanwezigheid in een straat), het aantal individuen en waar welke activiteiten zijn waargenomen.
 - b. Kaartmateriaal met daarop de aangetroffen nestplaatsen.
 - c. De aantallen gierende gierzwaluwen dan wel in- en/of uitvliegende gierzwaluwen per verblijfplaats dan wel een gemotiveerde inschatting van de aantallen daar waar het niet mogelijk bleek om de precieze aantallen te tellen. Nestplaatsen dienen zoveel mogelijk te worden gekwantificeerd op aantal, locaties van de uitvliegopeningen en betreffende gevel(s) of dakpannen. Alleen verwijzen naar de betreffende objecten (bijvoorbeeld een woonblok) als zijnde een verblijfslocatie is onvoldoende;
 - d. Een inschatting of nadere bepaling van de lokale populatie / verspreiding van de betreffende soort(en);
 - e. Een benoeming van de invloedssfeer van de werkzaamheden (bouwfase) en/of de gebruikseffecten (licht, geluid en trillingen).

Let op: Uitsluitend het aantal nestplaatsen bepalen op basis van overvliegende / gierende individuen (m.b.v. de *deductie-formule in het Kennisdocument*) is onvoldoende. Dit kan alleen in combinatie met waarnemingen van in- en uitvliegende dieren. Het aantal gierende zwaluwen kan dan worden gebruikt om eventuele onderschattingen te nuanceren. Vermeld hierbij minimaal:

1. Hoe groot de groep(en) laagvliegende (gierende) gierzwaluwen precies zijn en waar veelvuldig binnen of nabij het plangebied laag gevlogen wordt;
2. Of er binnen het plangebied wel of geen concrete 'bounce'-locaties¹⁶ zijn vastgesteld;

¹⁶ 'Bouncen' wil zeggen dat ze roepend een potentiële nestplaats aanvliegen (of aantikken) en dan even in de lucht blijven hangen, waarschijnlijk bedoeld als een check voor een lege nestplek.

3. Een beschrijving van de visuele kenmerken van het betreffende object voor wat betreft de potenties voor invliegopeningen en verblijfplaatsen (zie ook punt 3).

Ondergenoemde punten kunnen zowel in het ecologisch onderzoeksrapport als in het activiteitenplan opgenomen worden.

Maatregelen

Bij de aanvraag dient een toelichting over de mitigerende maatregelen bijgevoegd te zijn, waarin u in ieder geval opneemt:

1. Hoe invulling wordt gegeven aan de zorgplicht.
2. Hoe invulling wordt gegeven aan het zoveel mogelijk werken buiten de kwetsbare periodes. Voornamelijk bij de gierzwaluw heeft het de voorkeur om te werken in de periode dat deze soort niet in Nederland verblijft (dit valt ook onder de alternatievenafweging als bedoeld onder art. 3.3, lid 4 onder a van de Wnb).
3. Hoe en wanneer de aangetroffen verblijfplaatsen ontoegankelijk of ongeschikt worden gemaakt voorafgaand aan de werkzaamheden om te voorkomen dat er dieren worden verwond of gedood, dan wel broedsels worden vernield. Het ongeschikt maken dient altijd uitgevoerd te worden onder begeleiding van een ecologisch deskundige op het gebied van de gierzwaluw.
4. Een beschrijving van de controles voorafgaand aan de start van de werkzaamheden.
5. Of en op welke wijze aanvullende maatregelen worden genomen tijdens de werkuitvoering waarmee negatieve effecten tot een minimum worden beperkt of voorkomen. Bijvoorbeeld het restrictief toepassen van steigers en steigerdoek, het in acht nemen van voldoende afstand tot in gebruik zijnde verblijfplaatsen i.r.t. versturende effecten van werkzaamheden die maken dat de verblijfplaats – *ondanks dat deze met rust wordt gelaten*- niet of verminderd functioneert.

Bij de aanvraag dient een toelichting over de ingezette compenserende maatregelen bijgevoegd te zijn. Een overzicht hiervan vindt u in het Kennisdocument Gierzwaluw van BIJ12. In de aanvraag maakt u aannemelijk waarom de ingezette compenserende maatregelen zo veel mogelijk overeenkomen in aard, omvang en kwaliteit ten opzichte van de functionaliteit die verloren gaat of wordt aangetast. In de onderbouwing neemt u ten minste op:

1. Een ecologische motivatie voor het aantal alternatieve verblijfplaatsen dat wordt aangeboden en waarom dit in het betreffende aantal voldoende is.
 - a. Het aantal verblijfplaatsen moet in verhouding staan tot de huidige verblijfplaatsen en de aard van het effect. Dit dient ecologisch te worden beredeneerd.
 - b. Als minimale compensatie hanteren wij¹⁷ in beginsel een factor 5.
 - c. Wanneer sprake is van onzekerheid over de beoogde effectiviteit van de maatregel en omvang van het effect, ga dan uit van een worst-case situatie en is het mogelijk hierover advies in te winnen bij ODH.

¹⁷ Deze waarde is gebaseerd op de Soortenstandaard gierzwaluw (RVO, 2011) en wordt in beginsel aangehouden door ODH.

2. Een kaart met schaal waarop de alternatieve voorzieningen en de huidige verblijfplaatsen staan. Inclusief een toelichting over de afstand tussen de huidige en alternatieve verblijfplaatsen. Duidelijk dient te zijn dat alternatieve voorzieningen buiten de invloedssfeer van de voorgenomen werkzaamheden liggen.
3. De locatie, oriëntatie¹⁸, de hoogte en het type tijdelijke en/of permanente nestplaatsvoorziening. Hieruit moet een optimale positionering blijken. Foto's van reeds opgehangen nestkasten kunnen hierbij ondersteunen. Enkel verwijzen naar het Kennisdocument is onvoldoende, u maakt aannemelijk dat de alternatieven op de juiste wijze geplaatst worden/zijn. Sprake moet zijn van voldoende vrije uitvliegruimte (minimaal drie meter), afwezigheid van verstoringsbronnen en de voorzieningen moeten zodanig zijn geplaatst dat deze niet te veel opwarmen in de zon.
4. Wanneer de voorzieningen worden/zijn geplaatst. Hieruit moet blijken dat voldoende gewenningstijd wordt gehanteerd.
5. Een onderbouwing van de wijze waarop de functionaliteit van de alternatieve voorzieningen is geborgd zowel voor de tijdelijke als de permanente situatie. Ook dient te worden aangegeven wanneer tijdelijke voorzieningen worden verwijderd.
6. Eventueel een ecologische onderbouwing van het gebruik van niet bewezen effectieve maatregelen, zoals bijvoorbeeld gierzwaluwtilen, wanneer deze als mitigerende maatregel ingezet gaan worden. Geschiktheid hiervan is veelal afhankelijk van lokale feiten en omstandigheden en de effectiviteit van de maatregel voor die specifieke situatie dient dus goed te worden onderbouwd. In het geval van niet bewezen effectieve maatregelen, hanteren wij de volgende uitgangspunten:
 - a. Niet bewezen effectieve maatregelen tellen voor 50% mee als alternatieve maatregel. Maar alleen wanneer de overige 50% aan maatregelen bestaan uit bewezen effectieve maatregelen. Voeg hierbij een (bron)verwijzing naar referentiesituaties waaruit de effectiviteit van de voorgenomen maatregelen volgt, toe.
 - b. Het aanbieden van variatie in verschillende alternatieven, al dan niet in combinatie met overcompensatie, dient voldoende zekerheid¹⁹ te geven om de staat van instandhouding te kunnen waarborgen. Dit is casuïstisch bepaald en dient goed te worden toegelicht.

Om de ingebruikname van de alternatieve nestplaatsen door gierzwaluwen te bevorderen, kan het noodzakelijk zijn om lokgeluiden af te spelen. Er dient een korte beschrijving te worden aangeleverd waarom lokgeluiden wel/niet nodig of mogelijk zijn. Indien lokgeluiden van toepassing zijn, dient te worden vermeld hoe en wanneer deze worden ingezet.

Monitoring moet worden uitgevoerd als sprake is van:

- verlies van minimaal tien nestplaatsen of
- toepassing van experimentele maatregelen of

¹⁸ Nestkasten op het zuiden kunnen snel opwarmen, hetgeen de effectiviteit kan doen verminderen.

¹⁹ In strikt juridische zin dient sprake te zijn van een 'aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid' dat de staat van instandhouding niet in geding is.

- een situatie waarbij sprake is van een geïsoleerde populatie zonder nabije geschikte alternatieve verblijfsmogelijkheden in aanvulling op de compensatie.

Hiervoor dient in de aanvraag een concreet monitoringsplan te worden geleverd. Hierin staat minimaal vermeld:

- a. Door wie en wanneer de inventarisaties worden uitgevoerd en de frequentie;
- b. Welke aspecten worden gemonitord en op welke manier;
- c. Op welke wijze en wanneer het bevoegd gezag wordt geïnformeerd;
- d. Wanneer er wordt geëvalueerd;
- e. Bij welke waarnemingen / meetresultaten aanleiding²⁰ is om extra maatregelen te treffen;
- f. Welke extra maatregelen mogelijk zijn.

Staat van instandhouding

Bij de aanvraag dient een onderbouwing te worden verstrekt met onderstaande punten die de lokale staat van instandhouding van de gierzwaluw waarborgen:

1. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) van de lokale populatie in (de omgeving van) het plangebied. Het uitsluitend verwijzen naar 'het voorkomen van de gierzwaluw' binnen de gemeente of de regio is onvoldoende. Een nadere nuancering ten aanzien van de verspreiding van de nestplaatsen binnen de gemeente (homogeen of geconcentreerd) ten opzichte van het plangebied is vereist voor de beoordeling.
2. Een toelichting over de waarde van het plangebied voor de gierzwaluw en of deze waarde door de voorgenomen werkzaamheden aangetast wordt. Hierbij is het van belang dat een uitspraak wordt gedaan over:
 - a. Het effect op het lokaal voorkomen en aanwezige functies van de lokale populatie van de gierzwaluw.
 - b. De effectiviteit van de maatregelen. Aangenomen mag worden dat als er in de directe nabijheid reeds sprake is van nestplaatsen dat de nieuwe nestplaatsen in beginsel ook sneller gevonden kunnen worden.
3. Een duidelijk beeld van het plangebied in relatie tot andere (toekomstige) ontwikkelingen in de omgeving die mogelijk leiden tot cumulatieve effecten op de soort, die reeds tot gevolg hebben (gehad) dat de soort lokaal onder druk is komen te staan (verminderde draagkracht). Het gaat hier om informatie waarover een aanvrager redelijkerwijs kan beschikken, bijvoorbeeld door navraag te doen bij de betreffende gemeente, online beschikbare informatie en/of inzicht in de eigen projecten in de nabijheid van het plangebied.
4. In aanvulling op bovenstaand, dient de broedvogeltrend van de gierzwaluw in Zuid-Holland en Nederland als weergegeven op de website van SOVON²¹ betrokken te worden in de analyse.

²⁰ Hierbij ligt de focus op de inspanningsplicht. Indien blijkt dat de voorzieningen ecologisch gezien optimaal functioneren en niet meer geoptimaliseerd kunnen worden, is voldaan aan de compensatieopgave.

²¹ SOVON broedvogeltrends, Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon. provincies & CBS, www.sovon.nl

Ondersteunende bronnen

Naast de meest actuele versie van het Kennisdocument Gierzwaluw (2017) en het Soorteninventarisatieprotocol (NGB, 2017) achten wij onderstaande bronnen zinvol:

- 10 jaar cameraonderzoek door GBN bij nesten van gierzwaluwen – R. Wortelboer en M. Andriessen.
- “Hoe effectief zijn nestkasten voor gierzwaluwen en huismussen?” Guido Verburg, De Levende Natuur, januari 2020
- Gierzwaluwbescherming Nederland, www.gierzwaluwbescherming.nl/
- SOVON broedvogeltrends, Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon. provincies & CBS, www.sovon.nl
- De vogelatlas: www.vogelatlas.nl/
- Lokale vogelwerkgroepen: www.vogelbescherming.nl/bescherming/in-de-buurt/vogelwerkgroep
- Nationale Databank Flora & Fauna (NDFF), www.ndff.nl/
- NDFF Verspreidingsatlas www.verspreidingsatlas.nl/

2.2 Huismus

In deze paragraaf wordt toegelicht wat de Omgevingsdienst Haaglanden minimaal verwacht voor ontheffingsaanvragen welke zien op de huismus. Dit hoofdstuk sluit aan bij het Kennisdocument Huismus (juli 2017, BIJ12).

In ieder geval dienen de algemene gegevens, zoals genoemd in paragraaf 1.1 van voorliggend document, en een activiteitenplan (paragraaf 1.3), bij de aanvraag aangeleverd te worden. De soort specifieke vereisten voor het ecologisch onderzoeksrapport zijn in onderstaande punten opgenomen, uitgebreid voor de huismus en kunnen deels overlappen met paragraaf 1.2. Dit hoofdstuk is daarmee zelfstandig leesbaar en vervangt paragraaf 1.2 in gevallen van de huismus.

Onderzoek

Ecologisch onderzoek naar de aanwezigheid van de huismus dient uitgevoerd te worden conform het Kennisdocument Huismus van BIJ12. Bij de aanvraag dient een heldere uitwerking van het ecologisch onderzoek bijgevoegd te zijn. Voor de huismus verwachten wij dat u hierin minimaal de volgende onderdelen opneemt:

1. Alle relevante voorgaande ecologische onderzoeken die zijn uitgevoerd naar de huismus waarnaar verwezen wordt. Wanneer u verwijst naar een document dat openbaar te raadplegen is, doet u dit dan zo specifiek mogelijk (incl. paginanummers), zodat de passages waarop uw onderbouwing gebaseerd is snel terug te vinden zijn. Niet vrij beschikbare literatuur moet als bijlage bij de ontheffingsaanvraag worden gevoegd.
2. Een kaart en/of luchtfoto van het plangebied met daarop weergegeven de grens van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied betreft een ruimtelijke afbakening van de reikwijdte van de effecten (invloedsfeer) en kan dus groter zijn dan het plangebied.
3. Een beschrijving van de potenties van het object / plangebied voor de huismus met hierin minimaal beschreven:
 - a. De aan- of afwezigheid van geschikte locaties waar de huismus mogelijk kan verblijven (dakpannen, etc.).
 - b. Het functionele leefgebied van de huismus en (essentiële) kwetterplekken. Het gaat hierbij om voor de nest-, rust- en winterverblijfplaats bepalende structuren zoals onder andere opgaand (winter)groen, zandige plekken, foerageerplekken en drinkplaatsen.
 - c. Een potentiekaart, tabel- (zgn. 'soort-functiematrix') of fotobijlage waarin voorgenoemde punten zijn verbeeld.
4. Een beschrijving van de onderzoeksopzet conform het Kennisdocument Huismus van BIJ12. Enkel verwijzen hiernaar onvoldoende. Benoem in ieder geval onderstaande punten waaruit de representativiteit van het onderzoek blijkt:
 - a. Een toelichting hoe de potenties van de onderzoekslocatie de basis vormen voor de onderzoeksinspanning (zie punt 3). Hieruit moet blijken dat de inzet van het aantal onderzoekers en de onderzoeksmethodiek een voldoende representatief beeld geven van de situatie ter plaatse. Let hierbij op:

- i. Het aantal onderzoekers in relatie tot de grootte van het plan- en onderzoeksgebied dient te worden toegelicht. Dit is mede afhankelijk van de ervaring van de onderzoekers.
 - ii. Uit de onderbouwing moet blijken waarom bijvoorbeeld bij kansrijke locaties, zoals dakgoten, extra/langer is gepost en op andere plekken minder/korter of niet. Indien delen van het plangebied niet zijn bezocht moet worden aangegeven waarom hier op voorhand geen functionaliteiten verwacht werden of waarom dit niet is geïnventariseerd (bijvoorbeeld ontoegankelijk vanwege de terreincondities of privéterrein).
- b. Per veldbezoek de datum, begin- en eindtijden, weersomstandigheden en het aantal onderzoekers. Eventuele afwijkingen van het protocol dienen ecologisch onderbouwd te worden.
 - c. De ecologisch deskundige die het onderzoek uitvoerde.
 - d. Kaartmateriaal waarop de loop- of fietsroutes en strategische punten zijn aangegeven en welke gebieden enkel kortstondig of helemaal niet zijn geïnventariseerd.

Let op: Nader onderzoek door het inventariseren van zingende huismussen dient uitgevoerd te worden op geschikte momenten op de dag zoals gesteld in het, kennisdocument waarbij deze als volgt dient te worden geïnterpreteerd:

Piekactiviteiten van de huismus zijn gelegen vanaf 1-2 uur na zonsopkomst en op 1-2 uur voor zonsondergang. In de tussenliggende periode is sprake van verminderde (zang)activiteit en kunnen er nestplaatsen worden gemist. Het inventariseren van de huismus dient bij voorkeur plaats te vinden gedurende de piekmomenten, in de uren vanaf 1 á 2 uur na zonsopgang²².

5. Een overzicht van de onderzoeksresultaten waarbij u minimaal de volgende zaken vermeld:
 - a. Waarnemingen van de huismus in (de omgeving van) het plangebied. Denk hierbij aan een korte samenvatting per veld bezoek met daarin uitleg over geobserveerd gedrag, het aantal individuen en waar welke activiteiten zijn waargenomen.
 - b. Kaartmateriaal met daarop de aangetroffen functionaliteiten van het onderzoeksgebied voor de huismus: nestplaatsen, kwetterplekken, water, zandbaden en functioneel groen (verzamelplaatsen, dekkingmogelijkheid, foerageergebied, etc.). Nestplaatsen dienen zoveel mogelijk te worden gekwantificeerd op aantal en locatie (bijvoorbeeld gevels of dakpannen). *Alleen verwijzen naar de betreffende objecten (bijvoorbeeld een woonblok) als zijnde een verblijfslocatie is onvoldoende;*
 - c. Een onderbouwing waarom deze functionaliteiten al dan niet essentieel zijn en duidelijk onderscheid in essentiële dan wel niet-essentiële functies.
 - d. Een inschatting of nadere bepaling van de lokale populatie / verspreiding van de huismus. Hieruit moet de omvang van de lokale populatie blijken en of de aanwezige populatie binnen het plangebied geïsoleerd gelegen ligt ten opzichte van andere populaties.
 - e. Een benoeming van de invloedssfeer van de werkzaamheden (bouwfase) en/of de gebruikseffecten (zoals licht, geluid en trillingen).

²² De Laet, J., Peach, W. J. & J. D. Summers-Smith, 2011. Protocol for censusing urban sparrows in: British Birds 104, mei 2011, p. 255-260.

Ondergenoemde punten kunnen zowel in het ecologisch onderzoeksrapport als in het activiteitenplan opgenomen worden.

Maatregelen

Bij de aanvraag dient een toelichting over de mitigerende maatregelen bijgevoegd te zijn, waarin u in ieder geval opneemt:

1. Hoe invulling wordt gegeven aan de zorgplicht.
2. Hoe invulling wordt gegeven aan het werken buiten de kwetsbare periodes.
3. Hoe en wanneer de aangetroffen verblijfplaatsen ontoegankelijk of ongeschikt worden gemaakt voorafgaand aan de werkzaamheden die voorkomen dat dieren worden verwond of gedood. Het ongeschikt maken dient altijd uitgevoerd te worden onder begeleiding van een ecologisch deskundige op het gebied van de huismus.
4. Een beschrijving van de controles voorafgaand aan de start van de werkzaamheden.
5. Op welke wijze aanvullende maatregelen worden genomen tijdens de werkuitvoering waarmee negatieve effecten tot een minimum worden beperkt of voorkomen. Bijvoorbeeld het restrictief toepassen van steigers en steigerdoek, het in acht nemen van voldoende afstand tot in gebruik zijnde verblijfplaatsen i.r.t. versturende effecten van werkzaamheden die maken dat de verblijfplaats – ondanks dat deze met rust wordt gelaten- niet of verminderd functioneert.

Bij de aanvraag dient een toelichting over de ingezette compenserende maatregelen bijgevoegd te zijn. Een overzicht hiervan vindt u in het Kennisdocument Huismus van BIJ12. In de aanvraag maakt u aannemelijk waarom de ingezette compenserende maatregelen zo veel mogelijk overeenkomen in aard, omvang en kwaliteit ten opzichte van de functionaliteit die verloren gaat of wordt aangetast. In de onderbouwing neemt u ten minste op:

1. Een ecologische motivatie voor het aantal alternatieve verblijfplaatsen dat wordt aangeboden en waarom dit in het betreffende aantal voldoende is.
 - a. Het aantal verblijfplaatsen moet in verhouding staan tot de huidige verblijfplaatsen en de aard van het effect. Dit dient ecologisch te worden beredeneerd.
 - b. De onderbouwing moet vanuit ecologisch oogpunt plaatsvinden. Als minimale compensatie hanteren wij²³ in beginsel een factor 2.
 - c. Wanneer sprake is van onzekerheid over de beoogde effectiviteit van de maatregel en omvang van het effect, ga dan uit van een worst-case situatie en dient hierover advies ingewonnen te worden bij ODH.
2. Een kaart met schaal waarop de alternatieve voorzieningen en de huidige nestplaatsen staan. Inclusief een toelichting over de afstand tussen de huidige en alternatieve verblijfplaatsen. Duidelijk dient te zijn dat alternatieve voorzieningen buiten de invloedssfeer van de voorgenomen werkzaamheden liggen.
3. Een omschrijving van de locatie, oriëntatie²⁴, hoogte en het type tijdelijke en/of permanente nestplaatsvoorziening. Hieruit moet een optimale positionering blijken. Foto's van reeds

²³ Deze waarde is gebaseerd op de Soortenstandaard huismus (RVO, 2011) en wordt in beginsel aangehouden door ODH.

²⁴ Nestkasten op het zuiden kunnen snel opwarmen, hetgeen de effectiviteit kan doen verminderen, tenzij deze zich overdag in een permanente schaduw situatie bevinden.

opgehangen kasten kunnen hierbij ondersteunen. Enkel verwijzen naar het kennisdocument is onvoldoende. Sprake moet zijn van voldoende vrije uitvliegruimte (minimaal drie meter), ondersteunende (groen)voorzieningen zoals aanwezigheid van voedsel, geleidende groenstructuren, afwezigheid verstoring, water etc. Voorzieningen moeten zodanig zijn geplaatst dat deze niet teveel opwarmen in de zon.

4. Wanneer de voorzieningen worden/zijn geplaatst. Hieruit moet blijken dat voldoende gewenningstijd wordt gehanteerd.
5. Een onderbouwing van de wijze waarop de functionaliteit van de alternatieve voorzieningen is geborgd zowel voor de tijdelijke als de permanente situatie. Ook dient te worden aangegeven wanneer tijdelijke voorzieningen worden verwijderd. Toegelicht dient te worden hoe wordt gezorgd dat er voldoende functionele leefomgeving behouden blijft op de juiste afstand van de (nieuwe) verblijfplaatsen.
6. Eventueel een ecologische onderbouwing van het gebruik van niet bewezen effectieve maatregelen, zoals bijvoorbeeld een faunapaal, wanneer deze als mitigerende maatregel ingezet gaan worden. Geschiktheid hiervan is veelal afhankelijk van lokale feiten en omstandigheden en de effectiviteit van de maatregel voor die specifieke situatie dient dus goed te worden onderbouwd. In het geval van niet bewezen effectieve maatregelen, hanteren wij de volgende uitgangspunten:
 - a. Niet bewezen effectieve maatregelen tellen voor 50% mee als alternatieve maatregel. Maar alleen wanneer de overige 50% aan maatregelen bestaan uit bewezen effectieve maatregelen. Voeg hierbij een (bron)verwijzing naar referentiesituaties, waaruit de effectiviteit van de voorgenoemde maatregelen volgt, toe.
 - b. Het aanbieden van variatie in verschillende alternatieven, al dan niet in combinatie met overcompensatie, dient voldoende zekerheid²⁵ te geven om de staat van instandhouding te kunnen waarborgen. Dit is casuïstisch bepaald en dient goed te worden toegelicht.

Staat van instandhouding

Bij de aanvraag dient een onderbouwing te worden verstrekt met onderstaande punten die de lokale staat van instandhouding²⁶ van de huismus waarborgen:

1. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) van de lokale populatie in (de omgeving van) het plangebied. Het uitsluitend verwijzen naar 'het voorkomen van de huismus' binnen de gemeente of de regio is onvoldoende. Een nadere nuance naar de verspreiding van de nestplaatsen binnen de gemeente (homogeen of geconcentreerd) ten opzichte van het plangebied is vereist voor de beoordeling.
2. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) en kwaliteit van het verblijfs-, voedsel- en verbindend habitat in (de omgeving van) het plangebied. Dit schept een beeld van mogelijke alternatieve uitwijkmogelijkheden (omgevingscheck).

²⁵ In strikt juridische zin dient sprake te zijn van een 'aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid' dat de staat van instandhouding niet in het geding is.

²⁶ De staat van instandhouding van de huismus in de Provincie Zuid-Holland is matig ongunstig.

3. Een toelichting over de waarde van het plangebied voor de huismus en of deze waarde door de voorgenomen werkzaamheden aangetast wordt. Hierbij is het van belang dat een uitspraak wordt gedaan over:
 - a. Het effect op het lokaal voorkomen en aanwezige functies van de lokale populatie van de huismus;
 - b. De effectiviteit van de maatregelen. Aangenomen mag worden dat als er in de directe nabijheid reeds sprake is van nestplaatsen dat de nieuwe nestplaatsen in beginsel ook sneller gevonden kunnen worden.
4. Een duidelijk beeld van het plangebied in relatie tot andere (toekomstige) ontwikkelingen in de omgeving die mogelijk leiden tot cumulatieve effecten op de soort, die reeds tot gevolg hebben (gehad) dat de soort lokaal onder druk is komen te staan (verminderde draagkracht). Het gaat hier om informatie waarover een aanvrager redelijkerwijs kan beschikken, bijvoorbeeld door navraag te doen bij de betreffende gemeente, online beschikbare informatie en/of inzicht in de eigen projecten in de nabijheid van het plangebied.
5. In aanvulling op bovenstaand, dient de broedvogeltrend van de huismus in Zuid-Holland en Nederland als weergegeven op de website van SOVON²⁷ betrokken te worden in de analyse.

Ondersteunende bronnen

Naast de meest actuele versie van het Kennisdocument Huismus (BIJ12, 2017) en het Soorteninventarisatieprotocol (NGB, 2017)) achten wij onderstaande bronnen zinvol:

- De Laet.J., Peach, W.J. & J. D. Summers-Smith, 2011. Protocol for censusing urban sparrows in: British Birds 104, mei 2011, p. 255-260
- Voedsel voor de huismus – zaad zettende planten, Huismus Bescherming Nederland 2016.
- “Hoe effectief zijn nestkasten voor gierzwaluwen en huismussen?” Guido Verburg, De Levende Natuur, januari 2020
- Bericht van de Vogelbescherming ten aanzien van Vogelvides voor huismussen: <https://www.vogelbescherming.nl/bescherming/wat-wij-doen/in-de-stad/bewoners/vogelvide-redding-van-de-huisumus->
- Huismusbescherming Nederland, Stichting Witte Mus: www.stichtingwittemus.nl
- SOVON broedvogeltrends, Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon. provincies & CBS, www.sovon.nl
- De vogelatlas: [www.vogelatlas.nl/Lokale_vogelwerkgroepen:](http://www.vogelatlas.nl/Lokale_vogelwerkgroepen) www.vogelbescherming.nl/bescherming/in-de-buurt/vogelwerkgroep
- Nationale Databank Flora & Fauna (NDFF), www.ndff.nl/
- NDFF Verspreidingsatlas www.verspreidingsatlas.nl/

²⁷ SOVON broedvogeltrends, Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon. provincies & CBS, www.sovon.nl

2.3 Vleermuizen

In deze paragraaf wordt toegelicht wat de Omgevingsdienst Haaglanden minimaal verwacht voor ontheffingsaanvragen welke zien op vleermuizen.

Onder vleermuizen worden in deze paragraaf alleen de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis verstaan. De overige vleermuissoorten betreffen maatwerk. Dit hoofdstuk sluit aan bij het Kennisdocument Gewone dwergvleermuis (juli 2017, BIJ12) en Kennisdocument Ruige dwergvleermuis (juli 2017, BIJ12).

In ieder geval dienen de algemene gegevens, zoals genoemd in paragraaf 1.1 van voorliggend document, en een activiteitenplan (paragraaf 1.3), bij de aanvraag aangeleverd te worden. De soort specifieke vereisten voor het ecologisch onderzoeksrapport zijn in onderstaande punten opgenomen, uitgebreid voor de bovengenoemde vleermuizen en kunnen deels overlappen met paragraaf 1.2. Dit hoofdstuk is daarmee zelfstandig leesbaar en vervangt paragraaf 1.2 in gevallen van de gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis.

Onderzoek

Ecologisch onderzoek naar de aanwezigheid van de gewone en ruige dwergvleermuis dient uitgevoerd te worden conform het actuele Vleermuisprotocol (2017). Bij de aanvraag dient een heldere uitwerking van het ecologisch onderzoek bijgevoegd te zijn. Voor vleermuizen verwachten wij dat u hierin minimaal de volgende punten opneemt:

1. Alle relevante voorgaande ecologische onderzoeken die zijn uitgevoerd naar vleermuizen waarnaar verwezen wordt. Wanneer u verwijst naar een document dat openbaar te raadplegen is, doet u dit dan zo specifiek mogelijk (incl. paginanummers), zodat de passages waarop uw onderbouwing gebaseerd is snel terug te vinden zijn. Niet vrij beschikbare literatuur moet als bijlage bij de ontheffingsaanvraag worden gevoegd.
2. Een kaart en/of luchtfoto van het plangebied met daarop weergegeven de grens van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied betreft een ruimtelijke afbakening van de reikwijdte van de effecten (invloedsfeer) en kan dus groter zijn dan het plangebied.
3. Een beschrijving van de potenties van het object / plangebied voor verblijfplaatsen en/of andere functies met hierin minimaal opgenomen:
 - a. De aan- of afwezigheid van een spouwmuur of andere geschikte openingen in het gebouw waar vleermuizen mogelijk kunnen verblijven (daklijsten, boeiborden, loodslabben, expansievoegen, scheuren in de schoorsteenmantel etc.). Idem voor boomholtes, verlaten spechtenholen, holen die door rotting van afgebroken takken zijn ontstaan, diepe oksels en scheuren of openingen in bomen.
 - b. De aan- of afwezigheid van geleidende structuren van opgaand groen, laanbomen, oeverzones en watergangen waar vleermuizen gebruik van kunnen maken als vlieg- of migratieroute dan wel als foerageergebied.
 - c. Een potentiekaart, tabel- (zgn. 'soort-functiematrix') of fotobijlage waarin voorgenoemde punten zijn verbeeld.

4. Een beschrijving van de onderzoeksopzet conform de meest recente versie van het Vleermuisprotocol. Enkel verwijzen naar het protocol is onvoldoende. Benoem in ieder geval de onderstaande punten waaruit de representativiteit van het onderzoek blijkt:
 - a. Een toelichting hoe de potenties van de onderzoekslocatie de basis vormen voor de onderzoeksinspanning (zie punt 3). Hieruit moet blijken dat de inzet van het aantal onderzoekers en de onderzoeksmethodiek (posten op strategische punten, tellen van uitvliegers, plaatsen van camera's etc.) een voldoende representatief beeld geven van de situatie ter plaatse. Let hierbij op:
 - I. Een ecologische onderbouwing waarin aannemelijk is gemaakt dat 75% van het plangebied te overzien is geweest tijdens de veldbezoeken. Denk hierbij aan de inzet van het aantal maar ook de ervaring van de onderzoekers en complexiteit van het plangebied.
 - II. Alleen daar waar sprake is van een overzichtelijke situatie met verblijfplaatsen welke in alle perioden van het jaar volledig zijn te inspecteren, kan worden volstaan met een visuele inspectie (endoscoop) om verblijfplaatsen uit te sluiten dan wel vast te stellen.
 - III. Uit de onderbouwing moet blijken waarom bijvoorbeeld bij kansrijke locaties, zoals kopgevels, extra/langer is gepost en op andere plekken minder/korter of niet. Indien delen van het plangebied niet zijn bezocht moet worden aangegeven waarom hier op voorhand geen functionaliteiten verwacht werden (bv. te licht) of waarom dit niet is geïnventariseerd (bijvoorbeeld ontoegankelijk vanwege de terreincondities of privéterrein).
 - IV. Uit de onderbouwing moet blijken waarom het (winter)onderzoek voldoende is uitgevoerd om hiermee de aanwezigheid van een massa winterverblijfplaats wel of niet uit te sluiten. Dit kan door middel van een extra veldbezoek of op basis van fysieke kenmerken. Licht hierbij toe waarom waargenomen zwermgedrag in de zomer - dan wel om middernacht in het najaar na de paarperiode- wel of geen aanleiding geeft tot het uitvoeren van een extra veldbezoek.
 - b. Per veldbezoek de datum, begin- en eindtijden, tijden van zonsopgang en/of zonsondergang, weersomstandigheden en het aantal onderzoekers. Eventuele afwijkingen van het protocol dienen ecologisch onderbouwd te worden.
 - c. De ecologisch deskundige die het onderzoek uitvoerde.
 - d. Een opsomming en/of onderbouwing van de ingezette middelen tijdens het onderzoek (type batrecorder, type luisterkastjes, infrarood, transecten etc.).
 - e. Kaartmateriaal waarop de loop- of fietsroutes en strategische punten zijn aangegeven en welke gebieden enkel kortstondig of helemaal niet zijn geïnventariseerd.
5. Een overzicht van de onderzoeksresultaten waarbij u minimaal de volgende zaken vermeldt:
 - a. Waarnemingen van vleermuizen in het plangebied en de omgeving. Denk hierbij aan een korte samenvatting per veldbezoek met daarin uitleg over geobserveerd vlieggedrag, het aantal individuen en waar welke activiteiten zijn waargenomen.
 - b. Kaartmateriaal met daarop de aangetroffen functionaliteiten van het onderzoeksgebied voor vleermuizen: verblijfplaats(en), foerageergebied, vlieg- of migratieroute.

- c. Een onderbouwing waarom deze functionaliteiten (vnl. vliegroutes, foerageergebieden) al dan niet essentieel zijn en duidelijk onderscheid in essentiële dan wel niet-essentiële functies.
- d. De aantallen uitvliegende vleermuizen per verblijfplaats dan wel een gemotiveerde inschatting van de aantallen daar waar het niet mogelijk bleek om de precieze aantallen te tellen. Verblijfplaatsen dienen zoveel mogelijk te worden gekwantificeerd op aantal, locaties van de uitvliegopeningen en betreffende gevel(s) of dakpannen. Alleen verwijzen naar de betreffende objecten (bijvoorbeeld een woonblok) als zijnde een verblijfslocatie is onvoldoende.
- e. Een inschatting of nadere bepaling van de lokale populatie / verspreiding van vleermuizen.
- f. Een benoeming van de invloedssfeer van de werkzaamheden (bouwfase) en/of de gebruikseffecten (licht, geluid en trillingen) op de functionele leefomgeving.

Ondergenoemde punten kunnen zowel in het ecologisch onderzoeksrapport als in het activiteitenplan opgenomen worden.

Maatregelen

Bij de aanvraag dient een toelichting over de mitigerende maatregelen bijgevoegd te zijn, waarin u in ieder geval de volgende punten opneemt:

1. Hoe invulling wordt gegeven aan de zorgplicht.
2. Hoe invulling wordt gegeven aan het werken buiten de kwetsbare periodes.
3. Hoe en wanneer de aangetroffen verblijfplaatsen ontoegankelijk of ongeschikt worden gemaakt voorafgaand aan de werkzaamheden om te voorkomen dat er dieren worden verwond of gedood. Het ongeschikt maken dient altijd uitgevoerd te worden onder begeleiding van een ecologisch deskundige op het gebied van vleermuizen.
4. Een beschrijving van de controles voorafgaand aan de start van de werkzaamheden.
5. Op welke wijze aanvullende maatregelen worden genomen tijdens de werkuitvoering waarmee negatieve effecten tot een minimum worden beperkt of voorkomen. Bijvoorbeeld het restrictief toepassen van steigers en steigerdoek, het in acht nemen van voldoende afstand tot in gebruik zijnde verblijfplaatsen i.r.t. versturende effecten van werkzaamheden die maken dat de verblijfplaats – ondanks dat deze met rust wordt gelaten- niet of verminderd functioneert.

Bij de aanvraag dient een toelichting over de ingezette compenserende maatregelen bijgevoegd te zijn. Een overzicht hiervan vindt u in het Kennisdocument Gewone dwergvleermuis of Kennisdocument Ruige dwergvleermuis van BIJ12. In de aanvraag maakt u aannemelijk waarom de ingezette compenserende maatregelen zo veel mogelijk overeenkomen in aard, omvang en kwaliteit ten opzichte van de functionaliteit die verloren gaat of wordt aangetast. In de onderbouwing neemt u ten minste op:

1. Een ecologische motivatie voor het aantal alternatieve verblijfplaatsen dat wordt aangeboden en waarom dit in het betreffende aantal voldoende is.
 - a. Het aantal verblijfplaatsen moet in verhouding staan tot de huidige verblijfplaatsen en de aard van het effect. Dit dient ecologisch te worden beredeneerd.
 - b. Als minimale compensatie hanteren wij²⁸ in beginsel een factor 4, waarbij compensatie in de spouwmuur met 1 strekkende meter staat voor factor 1.
 - c. Wanneer sprake is van onzekerheid over de beoogde effectiviteit van de maatregel en omvang van het effect, ga dan uit van een worst-case situatie en dient hierover advies ingewonnen te worden bij ODH.
2. Een kaart met schaal waarop de alternatieve voorzieningen en de huidige verblijfplaatsen staan aangegeven. Inclusief een toelichting over de afstand tussen de huidige en alternatieve verblijfplaatsen. Duidelijk dient te zijn dat alternatieve voorzieningen buiten de invloedssfeer van de voorgenomen werkzaamheden liggen.
3. Een omschrijving van de locatie, oriëntatie²⁹, hoogte en het type tijdelijke en/of permanente verblijfplaatsvoorziening. Hieruit moet een optimale positionering blijken. Foto's van reeds opgehangen kasten kunnen hierbij ondersteunen. Enkel verwijzen naar het kennisdocument is onvoldoende, u maakt aannemelijk dat de alternatieven op de juiste wijze geplaatst zijn/worden. Sprake moet zijn van voldoende vrije uitvliegruimte (minimaal drie meter), ondersteunende (groen)voorzieningen zoals aanwezigheid van voedsel, geleidende groenstructuren, afwezigheid verstoring, etc. Voorzieningen moeten op juiste wijze zijn geplaatst ten opzichte van de zon.
4. Wanneer de voorzieningen worden/zijn geplaatst. Hieruit moet blijken dat voldoende gewenningstijd wordt gehanteerd.
5. Een onderbouwing van de wijze waarop de functionaliteit van de alternatieve voorzieningen is geborgd zowel voor de tijdelijke als de permanente situatie. Ook dient te worden aangegeven wanneer tijdelijke voorzieningen worden verwijderd. Toegelicht dient te worden hoe wordt gezorgd dat er voldoende functionele leefomgeving behouden blijft op de juiste afstand van de (nieuwe) verblijfplaatsen.
6. Eventueel een ecologische onderbouwing van het gebruik van niet bewezen effectieve maatregelen, zoals een faunapaal, wanneer deze als mitigerende maatregel ingezet gaan worden. Geschiktheid hiervan is veelal afhankelijk van lokale feiten en omstandigheden en de effectiviteit van de maatregel voor die specifieke situatie dient dus goed te worden onderbouwd. In het geval van niet bewezen effectieve maatregelen, hanteren wij de volgende uitgangspunten:
 - a. Niet bewezen effectieve maatregelen tellen voor 50% mee als alternatieve maatregel. Maar alleen wanneer de overige 50% aan maatregelen bestaan uit bewezen effectieve

²⁸ Deze waarde is gebaseerd op de Soortenstandaard gewone dwergvleermuis (RVO, 2011) en wordt in beginsel aangehouden door ODH.

²⁹ De oriëntatie van vleermuis kasten ten opzichte van de zon is bepalend voor de effectiviteit en dient aangegeven te worden. Zo moet bijvoorbeeld oververhitting worden voorkomen en dienen kraamkasten een minimaal aantal uur op te warmen voor een geschikt microklimaat. Hiervoor verwijzen wij naar de kennisdocumenten van BIJ12.

maatregelen. Voeg hierbij een (bron)verwijzing naar referentiesituaties waaruit de effectiviteit van de voorgenomen maatregelen volgt, toe.

- b. Het aanbieden van variatie in verschillende alternatieven, al dan niet in combinatie met overcompensatie, dient voldoende zekerheid³⁰ te geven om staat van instandhouding te kunnen waarborgen. Dit is casuïstisch bepaald en dient in voorliggende gevallen goed te worden toegelicht.
7. *In het geval van een inbouwkast/-steen:* Een beschrijving van de positie van de inbouwkast ten opzichte van de binnenmuur en isolatie. Indien er geen direct contact is met de binnenmuur en de vrije ruimte waarin vleermuizen zich kunnen bewegen wordt beperkt, dan heeft dit gevolgen voor het microklimaat in de verblijfplaats. Afhankelijk van de functie kan dit grote gevolgen hebben voor de effectiviteit / het gebruik. Met name voor de massawinterverblijven en kraamverblijven is dit een aspect dat moet worden gemotiveerd.
 8. *In geval van territoriale soorten:* meegenomen moet worden dat meerdere vleermuiskasten op één gevel, of naast elkaar in een bomerij, niet kunnen fungeren als alternatief voor meerdere verblijfplaatsen. Vleermuizen zijn met uitzondering van de kraamtijd en overwintering territoriaal (met name paarverblijven); Duidelijk dient te zijn dat sprake is van voldoende gewenningstijd en dat alternatieve voorzieningen zijn gelegen buiten de invloedssfeer van de voorgenomen werkzaamheden.

Let op: Winterverblijfplaatsen van individuele dwergvleermuizen (of enkele dieren) zijn bij bepaalde gebouwen heel moeilijk aan te tonen of uit te sluiten. Bij aanwezigheid van paarverblijfplaatsen (en laat in het seizoen aanwezige zomerverblijfplaatsen) dient van de aanwezigheid van dezelfde dieren in de winter uit te worden gegaan.

Staat van instandhouding

Bij de aanvraag dient een onderbouwing te worden verstrekt met onderstaande punten die de lokale staat van instandhouding van de gewone- of ruige dwergvleermuis waarborgen:

1. Een onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) van de lokale populatie in (de omgeving van) het plangebied. Het uitsluitend verwijzen naar 'het voorkomen van de vleermuis' binnen de gemeente of de regio is onvoldoende. Een nadere nuance naar de verspreiding van de verblijfplaatsen binnen de gemeente (homogeen of geconcentreerd) ten opzichte van het plangebied is vereist voor de beoordeling.
2. Een onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) en kwaliteit van het verblijfs-, voedsel- en verbindend habitat in (de omgeving van) het plangebied. Dit scheidt een beeld van mogelijke alternatieve uitwijkmogelijkheden (omgevingscheck),
3. Een toelichting over de waarde van het plangebied voor de vleermuis en of deze waarde door de voorgenomen werkzaamheden aangetast wordt. Hierbij is het van belang dat een uitspraak wordt gedaan over:

³⁰ In strikt juridische zin dient sprake te zijn van een 'aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid' dat de staat van instandhouding niet in het geding is.

- a. Het effect op het lokaal voorkomen en aanwezige functies van de lokale populatie van de betreffende soort.
 - b. De effectiviteit van de maatregelen.
4. Een duidelijk beeld van het plangebied in relatie tot andere (toekomstige) ontwikkelingen in de omgeving die mogelijk leiden tot cumulatieve effecten op de soort, die reeds tot gevolg hebben (gehad) dat de soort lokaal onder druk is komen te staan (verminderde draagkracht). Het gaat hier om informatie waarover een aanvrager redelijkerwijs kan beschikken, bijvoorbeeld door navraag te doen bij de betreffende gemeente, online beschikbare informatie en/of inzicht in de eigen projecten in de nabijheid van het plangebied;

Ondersteunende bronnen

Naast de meest actuele versies van de kennisdocumenten van de betreffende soorten (2017, BIJ12) en de meest actuele versie van het Vleermuisprotocol (2017) achten wij onderstaande bronnen zinvol:

- Erik Korsten, Vleermuiskasten – Overzicht van toepassing, gebruik en succesfactoren. Zoogdiervereniging, Bureau Waardenburg bv, 2012.
- Zoogdiervereniging: [//www.zoogdiervereniging.nl/](http://www.zoogdiervereniging.nl/)
- Nationale Databank Flora & Fauna (NDFP), www.ndff.nl/
- NDFP Verspreidingsatlas www.verspreidingsatlas.nl/

2.4 Amfibieën

In deze paragraaf wordt toegelicht wat de Omgevingsdienst Haaglanden minimaal verwacht voor ontheffingsaanvragen welke zien op amfibieën. Onder amfibieën worden in deze paragraaf alleen de soorten verstaan welke regelmatig in ontheffingsaanvragen bij de ODH binnen komen. In dit geval zijn dit de soorten: rugstreeppad, kamsalamander en heikikker. Dit hoofdstuk sluit aan bij het Kennisdocument Rugstreeppad, Kennisdocument Kamsalamander en Kennisdocument Heikikker (juli 2017, BIJ12).

In ieder geval dienen de algemene gegevens, zoals genoemd in paragraaf 1.1 van voorliggend document, en een activiteitenplan (paragraaf 1.3), bij de aanvraag aangeleverd te worden. De soort specifieke vereisten voor het ecologisch onderzoeksrapport zijn in onderstaande punten opgenomen, uitgebreid voor bovengenoemde amfibieën en kunnen deels overlappen met paragraaf 1.2. Dit hoofdstuk is daarmee zelfstandig leesbaar en vervangt paragraaf 1.2 in gevallen van de rugstreeppad, kamsalamander en heikikker.

Onderzoek

Ecologisch onderzoek naar de aanwezigheid van amfibieën dient uitgevoerd te worden conform het kennisdocument van de betreffende soort. Bij de aanvraag dient een heldere uitwerking van het ecologisch onderzoek bijgevoegd te zijn. Voor amfibieën verwachten wij dat u hierin minimaal de volgende punten opneemt:

1. Alle relevante voorgaande ecologische onderzoeken die zijn uitgevoerd waarnaar verwezen wordt. Wanneer u verwijst naar een document dat openbaar te raadplegen is, doet u dit dan zo specifiek mogelijk (incl. paginanummers), zodat de passages waarop uw onderbouwing gebaseerd is snel terug te vinden zijn. Niet vrij beschikbare literatuur moet als bijlage bij de ontheffingsaanvraag worden gevoegd.
2. Een kaart en/of luchtfoto van het plangebied met daarop weergegeven de grens van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied betreft een ruimtelijke afbakening van de reikwijdte van de effecten (invloedsfeer) en kan dus groter zijn dan het plangebied.
3. Een beschrijving van de potenties van het object / plangebied voor functioneel leefgebied en voortplantingsplaatsen met hierin minimaal beschreven:
 - a. Een potentie-inschatting van de geschiktheid van het plangebied voor voortplantings- en overwinteringsplaatsen, foerageergebied, zomerhabitat en/of dispersie- en migratieroutes.
 - b. Een potentiekaart, tabel- (zgn. 'soort-functiematrix') of fotobijlage waarin voorgenoemde punten zijn verbeeld.
4. Een beschrijving van de onderzoeksopzet conform het kennisdocument van de betreffende soort. Enkel verwijzen hiernaar is onvoldoende. Benoem in ieder geval onderstaande punten waaruit de representativiteit van het onderzoek blijkt:
 - a. Een toelichting hoe de potenties van de onderzoekslocatie de basis vormen voor de onderzoeksinspanning (zie punt 3). Hieruit moet blijken dat de inzet van het aantal onderzoekers en de onderzoeksmethodiek een voldoende representatief beeld geven van de situatie ter plaatse. Let hierbij op:

- i. Het aantal onderzoekers in relatie tot de grootte van het plan- en onderzoeksgebied dient te worden toegelicht. Dit is mede afhankelijk van de ervaring van de onderzoekers.
 - ii. De toepassing van eDNA is verder uitsluitend geschikt om aan- of afwezigheid aan te tonen bij grotere plangebieden maar is op zichzelf staand onvoldoende om conclusies te verbinden over het effect van de ruimtelijke ingreep (gunstige staat van instandhouding) daar het geen informatie geeft over aanwezige functies in het gebied en aantallen.
 - iii. Het zoeken naar eisnoeren en larven van rugstreeppadden is in een relatief groot plangebied met veel watergangen moeilijk. De eisnoeren zakken naar de bodem en raken bedekt met detritus. Zeker bij lage dichtheden is het aannemelijk dat eisnoeren en larven in rijkere begroeide slootjes gemist worden. Het zoeken naar juveniele dieren langs dergelijke slootjes vormt dan veelal een meer geschikte methode om aanwezigheid aan te tonen.
 - iv. Het volledig afschermen van het onderzoeksgebied, met als doel om daarmee alle aanwezige individuen te tellen is in strijd met de voorgestelde reguliere onderzoeksmethoden in de vastgestelde onderzoeksprotocollen (NGB, 2017) en de kennisdocumenten (BIJ12, 2017). Het volledig afschermen van het gebied is een methode om het werkgebied ontoegankelijk te maken voor de betreffende soort(en) en eventueel aanwezige exemplaren te vangen en te verplaatsen. Voor deze activiteiten is een ontheffing nodig.
 - v. Een zeer beproefde methode om de aanwezigheid van heikikkers te onderzoeken, is het zoeken naar juvenielen in de nazomer, op het moment dat zij aan land gekomen zijn (Goverse et al., 2015). De dieren hebben dan een hoge trefkans en kunnen dan relatief eenvoudig gevonden worden door langs de oevers te lopen.
 - b. Per veldbezoek de datum, begin- en eindtijden, tijden van zonsopgang en/of zonsondergang, weersomstandigheden en het aantal onderzoekers. Eventuele afwijkingen van het protocol dienen ecologisch onderbouwd te worden.
 - c. De ecologisch deskundige die het onderzoek uitvoerde.
 - d. Kaartmateriaal waarop de loop- of fietsroutes, de locaties waarop is gepost of monsters genomen zijn, zijn aangegeven en welke gebieden enkel kortstondig of helemaal niet zijn geïnventariseerd. Indien gedeelten niet zijn bezocht tijdens de veldbezoeken moet aangegeven worden waarom hier op voorhand geen functionaliteiten worden verwacht of waarom dit niet is geïnventariseerd (bv. geen toegang vanwege privéterrein of ontoegankelijk vanwege de terreincondities).
5. Een overzicht van de onderzoeksresultaten waarbij u minimaal de volgende zaken vermeldt:
- a. Waarnemingen van de betreffende soorten in het plangebied en de omgeving. Denk hierbij aan een korte samenvatting per veldbezoek met daarin uitleg over geobserveerd gedrag, het aantal individuen en waar welke activiteiten zijn waargenomen.
 - b. Kaartmateriaal met daarop de aangetroffen functionaliteiten van het onderzoeksgebied.
 - c. Een onderbouwing waarom deze functionaliteiten al dan niet essentieel zijn en duidelijk onderscheid in essentiële dan wel niet-essentiële functies.

- d. Een inschatting of nadere bepaling van de lokale populatie / verspreiding van de soort. Hieruit moet de omvang van de lokale populatie blijken en of de aanwezige populatie binnen het plangebied geïsoleerd gelegen ligt ten opzichte van andere populaties.
- e. Een benoeming van de invloedssfeer van de werkzaamheden (bouwfase) en/of de gebruikseffecten (licht, geluid en trillingen).

Ondergenoemde punten kunnen zowel in het ecologisch onderzoeksrapport als in het activiteitenplan opgenomen worden.

Maatregelen

Bij de aanvraag dient een toelichting over de mitigerende maatregelen bijgevoegd te zijn, waarin u in ieder geval opneemt:

1. Hoe invulling wordt gegeven aan de zorgplicht.
2. Hoe invulling wordt gegeven aan het werken buiten de kwetsbare periodes.
3. Hoe en wanneer de onderdelen van het leefgebied van de soort ontoegankelijk of ongeschikt worden gemaakt voorafgaand aan de werkzaamheden om te voorkomen dat er dieren worden verwond of gedood. Het ongeschikt maken dient altijd uitgevoerd te worden onder begeleiding van een ecologisch deskundige op het gebied van de betreffende soort.
4. Een beschrijving van de controles voorafgaand aan de start van de werkzaamheden.
5. Op welke wijze aanvullende maatregelen worden genomen tijdens de werkuitleiding waarmee negatieve effecten tot een minimum worden beperkt of voorkomen.

Indien individuen worden weggevangen dient hiervan een onderbouwing aangeleverd te worden waarin onderstaande punten opgenomen zijn:

1. Op welke wijze de amfibieën worden weggevangen;
 - a. Wanneer en hoeveel vangrondes worden uitgevoerd;
 - b. Waar en hoeveel vangemmers geplaatst worden en wat de kenmerken van de emmers zijn (bv. gaten in de bodem met een laagje bladeren/zand erin zodat de dieren niet verdrinken en geen beschutting hebben en de aanwezigheid van goed klemmende deksels);
 - c. Hoe predatie van individuen in emmers voorkomen wordt (bijvoorbeeld door nog voor de ochtendschemer de emmers te legen);
2. Waar en door welke deskundigen de individuen uitgezet worden en waarom deze locatie(s) geschikt is/zijn;
3. Op welke wijze wordt bepaald dat het plangebied vrij is van de betreffende soort;
4. Op welke wijze verspreiding van ziekten tegen wordt gegaan. RAVON hanteert hiervoor bijvoorbeeld een uitgebreid hygiëneprotocol.

Indien een volledige afrastering/faunascherm geplaatst wordt in bestaand leefgebied dient u in het bezit te zijn van een ontheffing op basis van art 3.5 tweede lid en 3.5 vierde lid. Indien dit niet

in bestaand leefgebied is kan zonder ontheffing 3.5, vierde lid het scherm geplaatst worden. Voor beide gevallen dient tevens een onderbouwing aangeleverd te worden met daarin beschreven:

1. De voorgestelde locatie(s) van het faunascherm, op kaart;
2. De eisen waaraan het scherm moet voldoen;
3. De frequentie van de controle van het scherm op de functionaliteit.

Indien een faunapassage aangelegd wordt, dient een onderbouwing aangeleverd te worden met daarin beschreven:

1. De voorgestelde locatie van de faunapassage;
2. De eigenschappen van deze faunapassage (bij voorkeur inclusief tekeningen en/of foto's);
3. Op welke wijze de faunapassage aansluit op geschikt leefgebied;
4. Toelichting over het gebruik van eventuele faunaschermen ter ondersteuning, zie bovengenoemd;
5. onderhoud en controle van de faunapassage (en bijbehorende schermen, zie boven);

Indien³¹ compenserende maatregelen (bijvoorbeeld een amfibieënpool of alternatief leefgebied) van toepassing zijn, maakt u aannemelijk waarom de compenserende maatregelen zo veel mogelijk overeenkomen in aard, omvang en kwaliteit ten opzichte van de functionaliteit die verloren gaat of wordt aangetast. Hierbij houdt u de eisen aan zoals deze gesteld zijn in de kennisdocumenten van de betreffende soorten van BIJ12 en neemt u in de onderbouwing ten minste op:

1. Een ecologische motivatie voor de omvang van alternatieve voorzieningen die worden aangeboden en waarom deze in verhouding staan tot de huidige situatie en de aard van het effect. Wanneer sprake is van onzekerheid over de beoogde effectiviteit van de maatregel en omvang van het effect, ga dan uit van een worst-case situatie en dient hierover advies ingewonnen te worden bij ODH.
2. Een kaart met schaal waarop de alternatieve voorzieningen en de huidige situatie staan aangegeven. Inclusief een toelichting over de ligging, afstand en bereikbaarheid tussen het huidige leefgebied en alternatieve voorzieningen. Duidelijk dient te zijn dat alternatieve voorzieningen buiten de invloedssfeer van de voorgenomen werkzaamheden liggen.
3. Een omschrijving van de specificaties van de alternatieve voorzieningen. Hierbij dient u in ieder geval in te gaan op grootte en diepte van de poel en de helling van de oever. Tevens dient aandacht te worden besteed aan de directe omgeving van de poel. Denk hierbij aan voldoende dekking of aanwezigheid van geleidende structuren dan wel de nabijheid (binnen de home range van de soort) van bijvoorbeeld geschikt winterbiotoop.

³¹ Het is niet altijd mogelijk compenserende maatregelen in te zetten voor deze soorten. Voorkeur gaat uit naar mitigerende maatregelen waarbij effecten op de soorten zo veel mogelijk worden voorkomen.

4. Wanneer de voorzieningen worden/zijn geplaatst. Hieruit moet blijken dat voldoende gewenningstijd wordt gehanteerd.
5. Een motivatie waaruit blijkt op welke wijze de functionaliteit van de alternatieve voorzieningen is geborgd zowel voor de tijdelijke als de permanente situatie. Hierin dient opgenomen te worden wie verantwoordelijk is voor het duurzaam onderhoud en beheer van de poel alsmede welke maatregelen getroffen worden. Hieruit moet blijken dat de poel functioneel blijft en niet droog komt te staan of dichtgroeit.

Staat van instandhouding

Bij de aanvraag dient een onderbouwing te worden verstrekt met onderstaande punten die de lokale staat van instandhouding van de soort waarborgen:

1. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) van de lokale populatie in (de omgeving van) het plangebied. Het uitsluitend verwijzen naar 'het voorkomen van de soort' binnen de gemeente of de regio is onvoldoende.
2. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) en kwaliteit van het verblijfs-, voedsel- en verbindend habitat in (de omgeving van) het plangebied. Dit schept een beeld van mogelijke alternatieve uitwijkmogelijkheden (omgevingscheck).
3. Een toelichting over de waarde van het plangebied voor de soort en of deze waarde door de voorgenomen werkzaamheden aangetast wordt. Hierbij is het van belang dat een uitspraak wordt gedaan over:
 - a. Het effect op het lokaal voorkomen en aanwezige functies van de lokale populatie van de soort.
 - b. De effectiviteit van de maatregelen.
4. Een duidelijk beeld van het plangebied in relatie tot andere (toekomstige) ontwikkelingen in de omgeving die mogelijk leiden tot cumulatieve effecten op de soort, die reeds tot gevolg hebben (gehad) dat de soort lokaal onder druk is komen te staan (verminderde draagkracht). Het gaat hier om informatie waarover een aanvrager redelijkerwijs kan beschikken, bijvoorbeeld door navraag te doen bij de betreffende gemeente, online beschikbare informatie en/of inzicht in de eigen projecten in de nabijheid van het plangebied.
5. In aanvulling op bovenstaand, dient een onderbouwde motivatie op basis van beschikbare verspreidingsgegevens (o.a. Nationale Database Flora en Fauna (NDFF), openbare waarneming bronnen, RAVON of anderzijds) dan wel een gemotiveerde inschatting (expert judgement) betrokken te worden in de analyse.

Ondersteunende bronnen

Naast de meest actuele versie van de kennisdocumenten van de betreffende soorten (2017, BIJ12) en Soorteninventarisatieprotocollen (2017, NGB)) achten wij onderstaande bronnen zinvol:

- E. Goverse, A., J. E. Herder & M.P. de Zeeuw, 2015. Handleiding voor het Monitoren van Amfibieën in Nederland. Vierde herziene druk. RAVON werkgroep Monitoring, Amsterdam & Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag (<https://www.netwerkecologischemonitoring.nl/wp-content/uploads/2017/08/Handleiding-amfibieen.pdf>).
- RAVON: www.ravon.nl
- Nationale Databank Flora & Fauna (NDFP), www.ndff.nl/
- NDFP Verspreidingsatlas www.verspreidingsatlas.nl/

2.5 Reptielen

In deze paragraaf wordt toegelicht wat de Omgevingsdienst Haaglanden minimaal verwacht voor ontheffingsaanvragen welke zien op reptielen. Onder reptielen worden in deze paragraaf alleen de soorten verstaan welke regelmatig in ontheffingsaanvragen bij de ODH binnenkomen. In dit geval zijn dit de zandhagedis en de ringslang. Dit hoofdstuk sluit aan bij het Kennisdocument Zandhagedis (juli 2017, BIJ12). Voor de ringslang is er geen kennisdocument opgesteld maar kunnen wel de richtlijnen zoals in dit hoofdstuk benoemd gebruikt worden.

In ieder geval dienen de algemene gegevens, zoals genoemd in paragraaf 1.1 van voorliggend document, en een activiteitenplan (paragraaf 1.3), bij de aanvraag aangeleverd te worden. De soort specifieke vereisten voor het ecologisch onderzoeksrapport zijn in onderstaande punten opgenomen, uitgebreid voor bovengenoemde reptielen en kunnen deels overlappen met paragraaf 1.2. Dit hoofdstuk is daarmee zelfstandig leesbaar en vervangt paragraaf 1.2 in gevallen van de zandhagedis en ringslang.

Onderzoek

Ecologisch onderzoek naar de aanwezigheid van reptielen dient uitgevoerd te worden conform het kennisdocument van BIJ12 van de betreffende soort. Bij de aanvraag dient een heldere uitwerking van het ecologisch onderzoek bijgevoegd te zijn. Voor amfibieën verwachten wij dat u hierin minimaal de volgende punten opneemt:

1. Alle relevante voorgaande ecologische onderzoeken die zijn uitgevoerd waarnaar verwezen wordt. Wanneer u verwijst naar een document dat openbaar te raadplegen is, doet u dit dan zo specifiek mogelijk (incl. paginanummers), zodat de passages waarop uw onderbouwing gebaseerd is snel terug te vinden zijn. Niet vrij beschikbare literatuur moet als bijlage bij de ontheffingsaanvraag worden gevoegd.
2. Een kaart en/of luchtfoto van het plangebied met daarop weergegeven de grens van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied betreft een ruimtelijke afbakening van de reikwijdte van de effecten (invloedsfeer) en kan dus groter zijn dan het plangebied.
3. Een beschrijving van de potenties van het object / plangebied voor functioneel leefgebied en voortplantingsplaatsen met hierin minimaal beschreven:
 - a. Een potentie-inschatting van de geschiktheid van het plangebied voor voortplantings- en overwinteringsplaatsen, foerageergebied, zomerhabitat en/of migratieroutes.
 - b. Een potentiekaart, tabel- (zgn. 'soort-functiematrix') of fotobijlage waarin voorgenoemde punten zijn verbeeld.
4. Een beschrijving van de onderzoeksopzet conform het kennisdocument van de betreffende soort. Enkel verwijzen hiernaar is onvoldoende. Benoem in ieder geval onderstaande punten waaruit de representativiteit van het onderzoek blijkt:
 - a. Een toelichting hoe de potenties van de onderzoekslocatie de basis vormen voor de onderzoeksinspanning (zie punt 3). Hieruit moet blijken dat de inzet van het aantal onderzoekers en de onderzoeksmethodiek een voldoende representatief beeld geven van de situatie ter plaatse. Let hierbij op:

- i. Het aantal onderzoekers in relatie tot de grootte van het plan- en onderzoeksgebied dient te worden toegelicht. Dit is mede afhankelijk van de ervaring van de onderzoekers.
 - ii. Het volledig afschermen van het onderzoeksgebied, met als doel om daarmee alle aanwezige individuen te tellen is in strijd met de voorgestelde reguliere onderzoeksmethoden in de vastgestelde onderzoeksprotocollen (NGB, 2017) en het Kennisdocument Zandhagedis (Bij12, 2017). Het volledig afschermen van het gebied is een invasieve methode om het werkgebied ontoegankelijk te maken voor de betreffende soort(en) en eventueel aanwezige exemplaren te vangen en te verplaatsen. Voor deze activiteiten is een ontheffing nodig.
 - b. Per veldbezoek de datum, begin- en eindtijden, weersomstandigheden en het aantal onderzoekers. Eventuele afwijkingen van het protocol dienen ecologisch onderbouwd te worden.
 - c. De ecologisch deskundige die het onderzoek uitvoerde.
 - d. Kaartmateriaal waarop de loop- of fietsroutes, de locaties waarop is gepost of monsters genomen zijn, waar aanvullend plaatmateriaal is neergelegd waar soorten onder kunnen kruipen en welke gebieden enkel kortstondig of helemaal niet zijn geïnventariseerd. Indien gedeelten niet zijn bezocht tijdens de veldbezoeken moet aangegeven worden waarom hier op voorhand geen functionaliteiten worden verwacht of waarom dit niet is geïnventariseerd (bv. geen toegang vanwege privéterrein of ontoegankelijk vanwege de terreincondities).
6. Een overzicht van de onderzoeksresultaten waarbij u minimaal de volgende zaken vermeldt:
- a. Waarnemingen van de betreffende soorten in het plangebied en de omgeving. Denk hierbij aan een korte samenvatting per veld bezoek met daarin uitleg over geobserveerd gedrag, het aantal individuen en waar welke activiteiten zijn waargenomen.
 - b. Kaartmateriaal met daarop de aangetroffen functionaliteiten van het onderzoeksgebied.
 - c. Een onderbouwing waarom deze functionaliteiten al dan niet essentieel zijn en duidelijk onderscheid in essentiële dan wel niet-essentiële functies.
 - d. Een inschatting of nadere bepaling van de lokale populatie/verspreiding van de soort. Hieruit moet de omvang van de lokale populatie blijken en of de aanwezige populatie binnen het plangebied geïsoleerd gelegen ligt ten opzichte van andere populaties.
 - e. Een benoeming van de invloedssfeer van de werkzaamheden (bouwfase) en/of de gebruikseffecten (licht, geluid en trillingen).

Ondergenoemde punten kunnen zowel in het ecologisch onderzoeksrapport als in het activiteitenplan opgenomen worden.

Maatregelen

Bij de aanvraag dient een toelichting over de mitigerende maatregelen bijgevoegd te zijn, waarin u in ieder geval opneemt:

1. Hoe invulling wordt gegeven aan de zorgplicht.
2. Hoe invulling wordt gegeven aan het werken buiten de kwetsbare periodes.

3. Hoe en wanneer de aangetroffen onderdelen van het leefgebied van de soort ontoegankelijk of ongeschikt worden gemaakt voorafgaand aan de werkzaamheden om te voorkomen dat er dieren worden verwond of gedood. Het ongeschikt maken dient altijd uitgevoerd te worden onder begeleiding van een ecologisch deskundige op het gebied van de betreffende soort.
4. Een beschrijving van de controles voorafgaand aan de start van de werkzaamheden.
5. Op welke wijze aanvullende maatregelen worden genomen tijdens de werkuitvoering waarmee negatieve effecten tot een minimum worden beperkt of voorkomen.

Indien individuen worden weggevangen dient hiervan een onderbouwing aangeleverd te worden waarin onderstaande punten opgenomen zijn:

1. Op welke wijze de reptielen worden weggevangen:
 - a. Wanneer en hoeveel vangrondes worden uitgevoerd;
 - b. Waar en hoeveel vangemmers geplaatst worden en wat de kenmerken van de emmers zijn (bv. gaten in de bodem met een laagje bladeren/zand erin zodat de dieren niet verdrinken of geen beschutting hebben en de aanwezigheid van goed klemmende deksels);
 - c. Hoe predatie van individuen in emmers voorkomen wordt (bijvoorbeeld door nog voor de ochtendschemer de emmers te legen).
2. Waar en door welke deskundigen de individuen uitgezet worden en waarom deze locatie(s) geschikt is/zijn.
3. Op welke wijze wordt bepaald dat het plangebied vrij is van de betreffende soort.
4. Op welke wijze verspreiding van ziekten tegen wordt gegaan. RAVON hanteert hiervoor bijvoorbeeld een uitgebreid hygiëneprotocol.

Indien een volledige afrastering/faunascherf geplaatst wordt in bestaand leefgebied, dient u in het bezit te zijn van een ontheffing voor de zandhagedis op basis van art 3.5 tweede lid en 3.5 vierde lid, en voor de ringslang artikel 3.10, eerste lid sub b. Indien dit niet in bestaand leefgebied is kan voor de zandhagedis zonder ontheffing van artikel 3.5, vierde lid, kan het scherm geplaatst worden en voor de ringslang zonder ontheffing. Voor beide gevallen dient tevens een onderbouwing aangeleverd te worden met daarin beschreven:

1. De voorgestelde locatie(s) van het faunascherf, op kaart;
2. De eisen waaraan het scherm moet voldoen;
3. De frequentie van de controle van het scherm op de functionaliteit.

Indien een faunapassage aangelegd wordt, dient een onderbouwing aangeleverd te worden met daarin beschreven:

1. De voorgestelde locatie van de faunapassage;
2. De eigenschappen van deze faunapassage (bij voorkeur inclusief tekeningen en/of foto's);
3. Op welke wijze de faunapassage aansluit op geschikt leefgebied;
4. Het gebruik van eventuele faunascherf ter ondersteuning, zie bovengenoemd;
5. Hoe invulling wordt gegeven aan het onderhoud en controleren van de faunapassage (en bijbehorende schermen, zie boven).

Indien³² compenserende maatregelen (bijvoorbeeld een alternatief leefgebied) van toepassing zijn, maakt u aannemelijk waarom de compenserende maatregelen zo veel mogelijk overeenkomen in aard, omvang en kwaliteit ten opzichte van de functionaliteit die verloren gaat of wordt aangetast. Hierbij houdt u de eisen aan zoals deze gesteld zijn in de kennisdocumenten van de betreffende soorten van BIJ12 en neemt u in de onderbouwing ten minste op:

1. Een ecologische motivatie voor de omvang van alternatieve voorzieningen die worden aangeboden en waarom deze in verhouding staan tot de huidige situatie en de aard van het effect. Waar sprake is van onzekerheid over de beoogde effectiviteit van de maatregel of omvang van het effect, ga dan uit van een worst-case situatie en dient hierover advies ingewonnen te worden bij ODH.
2. Een kaart met schaal waarop de alternatieve habitat en/of voorzieningen en de huidige situatie staan aangegeven. Inclusief een toelichting over de ligging, afstand en bereikbaarheid tussen het huidige leefgebied en alternatieve voorzieningen. Duidelijk dient te zijn dat alternatieve voorzieningen buiten de invloedssfeer van de voorgenomen werkzaamheden liggen.
3. Een omschrijving van de specificaties van de alternatieve habitat en/of voorzieningen. Hierbij dient u in ieder geval in te gaan op grootte en kwaliteit. Tevens dient aandacht te worden besteed aan de directe omgeving van het leefgebied. Denk hierbij aan voldoende dekking of aanwezigheid van geleidende structuren dan wel de nabijheid (binnen de home range van de soort) van bijvoorbeeld geschikt winterbiotoop.
4. Wanneer de voorzieningen worden/zijn geplaatst. Hieruit moet blijken dat voldoende gewenningstijd wordt gehanteerd.
5. Een motivatie waaruit blijkt op welke wijze de functionaliteit van de alternatieve voorzieningen is geborgd zowel voor de tijdelijke als de permanente situatie. Hierin dient opgenomen te worden wie verantwoordelijk is voor het duurzaam onderhoud en beheer van het leefgebied alsmede welke maatregelen getroffen worden om de functionaliteit te borgen.

Staat van instandhouding

Bij de aanvraag dient een onderbouwing te worden verstrekt met onderstaande punten die de lokale staat van instandhouding van de soort waarborgen:

1. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) van de lokale populatie in (de omgeving van) het plangebied. Het uitsluitend verwijzen naar 'het voorkomen van de soort' binnen de gemeente of de regio is onvoldoende.

³² Het is niet altijd mogelijk compenserende maatregelen in te zetten voor deze soorten. Voorkeur gaat uit naar mitigerende maatregelen waarbij effecten op de soorten zo veel mogelijk worden voorkomen.

2. Een heldere onderbouwing van de grootte (voorkomen en verspreiding) en kwaliteit van het verblijfs-, voedsel- en verbindend habitat in (de omgeving van) het plangebied. Dit schept een beeld van mogelijke alternatieve uitwijkmogelijkheden (omgevingscheck).
3. Een toelichting over de waarde van het plangebied voor de soort en of deze waarde door de voorgenoemde werkzaamheden aangetast wordt. Hierbij is het van belang dat een uitspraak wordt gedaan over:
 - a. Het effect op het lokaal voorkomen en aanwezige functies van de soort.
 - b. De effectiviteit van de maatregelen.
4. Een duidelijk beeld van het plangebied in relatie tot andere (toekomstige) ontwikkelingen in de omgeving die mogelijk leiden tot cumulatieve effecten op de soort, die reeds tot gevolg hebben (gehad) dat de soort lokaal onder druk is komen te staan (verminderde draagkracht). Het gaat hier om informatie waarover een aanvrager redelijkerwijs kan beschikken, bijvoorbeeld door navraag te doen bij de betreffende gemeente, online beschikbare informatie en/of inzicht in de eigen projecten in de nabijheid van het plangebied.
5. In aanvulling op bovenstaande, dient een onderbouwde motivatie op basis van beschikbare verspreidingsgegevens (o.a. Nationale Database Flora en Fauna (NDFF), openbare waarneming bronnen, RAVON of anderszids) dan wel een gemotiveerde inschatting (expert judgement) betrokken te worden in de analyse.

Ondersteunende bronnen

Naast de meest actuele versie van de kennisdocumenten van de betreffende soorten (BIJ12, 2017) en Soorteninventarisatieprotocollen (2017, NGB)) achten wij onderstaande bronnen zinvol:

- Smit, G.F.J. & A. Zuiderwijk. 2003. Handleiding voor Monitoring van reptielen in Nederland, Derde herziene druk. RAVON werkgroep Monitoring, Amsterdam & Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag
https://www.ravon.nl/Portals/2/Bestanden/HelpMee/Handleiding_meetnet_reptielen.pdf
- RAVON: www.ravon.nl
- Nationale Databank Flora & Fauna (NDFF), www.ndff.nl/
- NDFF Verspreidingsatlas www.verspreidingsatlas.nl/

Bijlage I – Begrippenlijst

In deze bijlage vindt u definities van enkele belangrijke begrippen.

Begrip	Definitie
Bewezen effectieve maatregel	Een compenserende maatregel is bewezen effectief als dit uit gedegen onderzoek en wetenschappelijke informatie blijkt. Bij de inzet van alternatieve verblijfplaatsvoorzieningen dient te zijn bewezen dat deze in gebruik wordt genomen door de soort voor de betreffende functie en dat hierbij geen negatief effect optreedt.
Cumulatieve effecten	Effecten van verschillende vormen van invloeden tezamen, waarbij de gevolgen van de vormen afzonderlijk niet ernstig behoeven te zijn, maar van de verschillende vormen tezamen mogelijk wel tot gevolg hebben dat soorten lokaal onder druk komen te staan.
Compenserende maatregelen	Compenserende maatregelen zijn veelal gericht op de leefomgeving van de soort en zien op het aanbieden van bv. tijdelijke en permanente alternatieve verblijfplaatsen of het herstellen van vliegroutes middels opgaande beplanting als deze ten gevolge van de activiteiten verdwijnen. Compenserende maatregelen hebben een directe relatie met de (lokale) staat van instandhouding.
Ecologisch deskundige	Onder een deskundige wordt verstaan: <ul style="list-style-type: none"> - Hij/zij heeft een afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; - Hij/zij heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt de flora en fauna, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; Hij/zij is werkzaam voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; <ul style="list-style-type: none"> - Hij/zij is als ecooloog of adviseur/specialist ecologie werkzaam voor een (semi)overheidsinstantie zoals het Ministerie van Economische Zaken, het Ministerie van Defensie, Rijkswaterstaat, het Rijksvastgoedbedrijf, provincies, waterschappen, hoogheemraadschappen, gemeenten, omgevingsdiensten en drinkwaterbedrijven; - Hij/zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de soortenbescherming en is werkzaam of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; - Hij/zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de monitoring en/of bescherming van desbetreffende beschermde soorten.
Ecologisch onderzoeksrapport	Een verantwoording van het onderzoek dat naar de verspreiding van beschermde soorten en effecten van de voorgenomen handelingen is gedaan.

Essentiële functie	Een onderdeel van de leefomgeving die van essentieel belang is voor de functionaliteit van de rust- of voortplantingsplaats en waarvoor geen gelijkwaardige geschikte alternatieven (in aard en omvang) beschikbaar zijn. Zie o.a. ECLI:NL:RVS:2012:BX8942 ABRS 3 oktober 2012.
Functionele leefomgeving	Alle elementen in een gebied die nodig zijn voor een soort om succesvol te kunnen voortplanten of rusten.
Mitigerende maatregelen	Het gaat hier om maatregelen die effecten voorkomen of verminderen. Het zijn maatregelen die doorgaans zijn gericht op het individu.
Potentiebeschrijving	Beschrijving van de potenties die een gebied kan hebben voor (beschermde) soorten, ook genoemd quickscan.